

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

**ПЕРША РІЧНИЦЯ
РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ:
ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник матеріалів круглого столу

Кам'янець-Подільський, 2015

УДК 323.272(477)(082)

ББК 66.3(4Укр),13я43

П-27

Рецензент: **Завальнюк О.М.**, доктор історичних наук, професор кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Редакційна колегія: **Дубінський В.А.**, кандидат історичних наук, доцент, декан історичного факультету; **Степанков В.С.**, доктор історичних наук, професор, академік УАІН; **Філінюк А.Г.**, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України; **Білецька Т.В.**, кандидат соціологічних наук, доцент.

П-27 Перша річниця Революції Гідності: підсумки та перспективи : матеріали круглого столу / [редкол. Дубінський В.А., Степанков В.С. та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2015. – 46 с.

У збірнику вміщено виступи учасників круглого столу, що був проведений на історичному факультеті К-ПНУ імені Івана Огієнка 20 лютого 2015 року.

**Видання здійснене при підтримці МО партії «Рідне місто»
(голова Василь Гаврилюк).**

УДК 323.272(477)(082)

ББК 66.3(4Укр),13я43

Автори статей, 2015

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ ТРИВАЄ *(замість вступу)*

Рівно рік тому наша держава пережила доленосний момент своєї історії. Події, що відбувалися впродовж листопада 2013 - березня 2014 рр. називають по-різному: Євромайдан, Єврореволюція, Революція Гідності. Серед науковців сьогодні точаться дискусії щодо того, чи є підстави ідентифікувати цей період вітчизняної історії як революцію та більшість із них визнають – докорінні зміни відбулися в усіх сегментах суспільства і, в першу чергу, на рівні масової свідомості.

Революція Гідності змінила українське суспільство. Українці нарешті визначилися із своєю ідентичністю. Замість нав'язаних ідеологічних розмежувань на російськомовних та україномовних жителів регіонів, електоральних розколів на Схід та Захід, двох віртуально існуючих політичних спільнот визріла єдина громадянська спільнота українців. Коли ця спільнота об'єдналася, питання мови та національних відмінностей припинили бути роз'єднуючими.

Революція Гідності продовжила процес глибинної ціннісної трансформації свідомості українського суспільства, формування політичної нації. І в цьому аспекті боротьба з режимом Віктора Януковича стала хоч і вагомою, але лише зовнішньою оболонкою. Куди важливішим у своїй основі став внутрішній протест проти блюзнірства, приниження, демонстративного «золотого» дисонансу «сім'ї» на тлі критичного жевріння решти суспільства, прагнення поваги, свободи вибору.

Ці процеси тривають і досі: в ритмі тисяч сердець наших військовослужбовців, які захищають країну від російської агресії, тривають в ім'я пам'яті героїв Небесної Сотні, які пожертвували власним життям за наш шанс на гідне майбутнє.

Як слушно зауважує, український політолог Ігор Дебенко: Революція Гідності має тривати в помислах та мотиваціях до дії кожного, а не піти на самотік, як сталося після помаранчевого Майдану. Лише перманентний громадський тиск може змусити владу бути відповідальною, а політиків – перестати дбати виключно про власні інтереси.

Усім нам сьогодні важливо осмислити сутність тих подій, зорієнтуватися у майбутніх перспективах розвитку українського суспільства. З цією метою ми проводимо круглий стіл: «Перша річниця Революції Гідності: підсумки та перспективи». Відрадно, що активними учасниками дискусії довкола характеру Революції Гідності є науковці, громадські діячі та студенти історичного факультету. Матеріали круглого столу ми пропонуємо Вашій увазі.

УРОКИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Кульмінацією революції, що розпочалася на київському Майдані Незалежності 21 листопада 2013 р. виступом 1,5 тис. осіб – представників інтелігенції, опозиційних політиків й студентства у підтримку європейської інтеграції, стали криваві події 18-20 лютого 2014 р., під час яких віддали життя за майбутнє України Герої Небесної Сотні. Відзначаючи нині першу річницю їх мужньої самопожертви, важливо не забалакати красивими, але формальними, словами й висловами, головне – а, що реально зроблено в країні з того, в ім'я чого вони й сотні тисяч інших українців піднялися на боротьбу. У зв'язку з чим зроблю спробу окреслити в основних рисах лише один аспект цієї проблеми, а саме: в чому полягають уроки революції.

Перший з них полягає в тому, що є великою помилкою більшості політиків й громадськості **вважати її завершеною!** Хіба зміст програмних вимог революційних сил полягав лише в тому, щоб прогнати В. Януковича? Ясно, що ні! А тепер хочу запитати, а що істотно змінилося за рік в Україні? Можливо зламано панування олігархічно-кланового (густо замішаного на криміналітеті) режиму, котрий упродовж останніх десятиліть безжально обкрадав й визискував абсолютну більшість українського населення, зарплата й життєвий рівень якого є найнижчими у Європі? Ні! Його представники продовжують успішно збагачуватися, а звичайні громадяни – подалі зубожіти.

Можливо у надзвичайно скрутні часи президент, уряд і парламент вжили заходів, аби мільйонери, мультимільйонери й мільярдери поділилися своїми статками й взяли хоча б частково на себе тягар фінансових витрат для виходу з надзвичайно важкої фінансово-економічної кризи. Ні! Зате цинічно «залазять» в кишені дрібних бізнесменів, бюджетників й пенсіонерів.

Скажіть, будь-ласка, кого за рік покарано зі злочинців попереднього режиму? Всім найвпливовішим і найвідомішим з них дозволили вільно зі своїми капіталами залишити Україну. А іншим посприяли політично легітиматизуватися у формі «Опозиційного блоку». Не покарані й ті, котрі на місцях переслідували майданівців, організовували загони «тітушків» й звозили їх до Києва. Не покарані й ті, хто розкрав державний бюджет, хто знищив армію й силові структури, хто розпалював сепаратизм на Півдні й Сході. Одним словом – **НІХТО!** Панувала й панує абсолютна бездіяльність влади, що імітує реформи, прикриваючись гаслами «європейського вибору» України, вірності ліберально-демократичним цінностям (виконують роль ідеологічних мантр нового режиму) та ідеалам Майдану.

Взятий владою курс на пошук виходу з катастрофічної ситуації за рахунок визиску у різних формах трудового населення (до якого відношу й дрібних підприємців) шляхом інфляційних маніпуляцій з гривнею (уже в 3,5-4 рази впала її купівельна спроможність), замороження зарплатні й пенсій, підняття цін на електроенергію (на 40-60%) та газ (на 260-300%), скорочення на 15% пенсій працюючим пенсіонерам на фоні ревного оберігання олігархічних кланів,

подальшого процвітання корупції, засилля бюрократизму, розкрадання державних коштів і майна, її безпорадності й недолугості в організації відсічі сепаратистам і російським загарбникам веде Україну до катастрофи, втрати незалежності й розчленування, а також провокує вибух нового Майдану. І саме ним, якщо він станеться, зроблять спробу скористатися контрреволюційні сили, п'ята колона та російський імперіалізм. І цієї страшної загрози не бачать ні Президент, ні уряд, ні Верховна Рада, які продовжують жити у вимірах своїх світів і міфів, замкнутах на задоволенні особистих чи кланових фінансових (матеріальних) інтересів та політичних амбіцій, абсолютно відірваних від реального життя українського народу, його проблем, страждань й інтересів.

Другий урок полягає в тому, що революційні маси повинні проявляти ініціативу й рішучість у висуванні з-поміж себе власних керівників, а не погоджуватися приймати за них лідерів опозиційних партій, якщо вони не виступали ініціаторами й організаторами народних виступів. Частіше всього такі опозиційні діячі сотнями ниток (від особистих зв'язків до корупційних прокруток й спільної практики політичної проституції) зв'язані з лідерами режиму, проти якого виступили маси. Вважав і продовжую вважати величезною помилкою Майдану його мовчазну згоду на визнання В. Кличка, А. Яценюка й О. Тягнибока своїми політичними вождями (у хорошому, позитивному, сенсі цього слова), хоча члени їх партій склали лише 4% учасників Майдану у Києві.

Ця трійця дуже вміло маніпулювала настроями мас і замість того, щоб добиватися реалізації програми Майдану, гасила революційний запал, затягувала на скільки могла перехід до рішучих дій. В мене склалося враження, що вони більше боялися радикалізму Майдану ніж дій Банкової, а відтак прагнули не до перемоги, а до пошуку компромісу з політичним противником. Щоб не виглядати голосливим, наведу міркування А. Яценюка, висловлені ним в інтерв'ю 19 січня з приводу відомих подій на Грушевського. Цитую на мові оригіналу: «Я осуждаю насилие, которое произошло только что. Это не наш план». Назвавши подію провокацією, закликав майданівців не піддаватися на неї, бо, мовляв, «Радикальными действиями мы уничтожаем нашу очевидную победу». Тепер прошу вдуматися у зміст наступних його слів: «Мы должны бороться, но не с палками, и не с камнями. Это они так борются. Нас втягивают в провокацию, они (тобто учасники боротьби на Грушевського – В.С.) не с нами». І це позиція під час революційної боротьби одного з лідерів Майдану!? Правда, уже через кілька днів, після того як Ю. Тимошенко назвала цих борців з режимом героями, він змінив свою думку і почав характеризувати їх також героями.

Ця безпринципність стала візиткою дій очільників революції. Я не дивувався і не дивуюсь нині подібним діям А. Яценюка й В. Кличка – це ліберально налаштовані політики, у політичній діяльності яких головне – це не досягнення цінностей української нації, розбудови демократичної й незалежної України з її соціально зорієнтованими економікою й соціальними відносинами у суспільстві (на зразок Швеції, Норвегії, Німеччини, Японії чи Сінгапуру), а реалізація власних амбіційних планів і цілей. А ось зрозуміти позицію лідера правої радикальної партії, котра упродовж всього часу озвучувала саму рішучу боротьбу зі «злочинним режимом», не міг і не можу нині. Для мене продовжує залишатися

таємницею феномен наступної поведінки: проголошувати зі сцени Майдану найреволюційніші гасла й заклики до рішучої боротьби, а потім самому бігти на Банкову й брати участь у таємних перемовинах з В. Януковичем, підігруючи лібералам!? Адже можна діяти спільно, але залишатися принципово на власних ідеологічних засадах. Чому не можна було діяти самостійно за зразком «Правого сектора»? Не розумію! Схильний вважати, що саме ця втрата рішучості керівництвом «Свободи» й стала головною причиною серйозної поразки цієї партії на парламентських виборах. У противному разі вона спокійно могла набрати 15-18% голосів виборців.

Політичним «дітищем» лякливих маніпуляцій трійці (не без підтримки «демократичної Європи») стала укладена 21 лютого з В. Януковичем угода про врегулювання кризи, яка представляла собою капітуляцію керівництва революційних мас. Чомусь тепер ніхто з них не хоче пишатися цією, як тоді хотіли переконати нас, великою політичною перемогою й обходять її мовчанкою. А вона передбачала відновлення Конституції в редакції 2004 р., формування коаліційного уряду, проведення до вересня конституційної реформи, а до грудня – позачергових президентських виборів, а також відмову від силових дій. І це після розстрілів майданівців 18-20 лютого! А тепер уявіть, що чекало активних учасників революції за умови існуючого контролю російськими спецслужбами (безпосередньо причетних до організацій розстрілів майданівців) дій українського президента та функціонування українських силових структур. Їх усіх би або залякали, або знищили до часу проведення перевиборів президента. Чи можливо хтось і нині свято вірить у те, що В. Путін дозволив би демократичним силам України домогтися перемоги, бо, мовляв, Захід не допустив би порушення укладеної угоди.

Третій урок промовляє про те, що революція Гідності досягла своєї першої (і, як виявилось, останньої) перемоги – повалення режиму В. Януковича – не внаслідок мудрої політики керівників Майдану, а всупереч їй. Вирішальним чинником успіху стали рішучі (радикальні) дії мас, в авангарді яких йшли Правий сектор та рядові свободівці, за що їм безмежна шана. Дякуючи їм (масам) було відбито штурм беркутівців в ночі 11 грудня, почалася облога урядового кварталу 19-22 січня. Саме їхня беззавітна мужність і самопожертва (коли з дерев'яними щитами йшли проти куль і вмирили, поповнюючи лави Небесної Сотні) 18-21 лютого зламала волю й психологічну стійкість В. Януковича, котрий 22 лютого утік зі столиці. І в цьому не має заслуги формальних керівників Майдану, котрі 21 лютого, як уже зазначалося, де-факто підписали акт капітуляції. Тому Українська революція слугує ще одним красномовним підтвердженням правдивості, висловленої ще в кінці XVIII ст. думки, що, розпочавши боротьбу, її слід вести рішуче до переможного кінця. **Оборона – це смерть будь-якого повстання, будь-якої революції!**

Четвертий урок – революція, добившись усунення від влади політичного противника, має і надалі діяти революційними методами, спрямованими на розв'язання існуючих проблем. Вважаю і вважаю, що фатальною помилкою Майдану 2014 р., як і Майдану 2004 р., стало те, що його керівництво відмовилося від **революційних перетворень**, спокусившись чарами формально-

демократичних принципів еволюційного шляху. На порядку денному нагальною стояла необхідність створення Революційного Комітету, який мав би тимчасово (на 1,5-2 місяці) взяти владу до своїх рук, проголосити запровадження надзвичайного стану, розпустити парламент, створити Революційний трибунал для суду усіх причетних до правлячої верхівки кривавого олігархічно-кланового режиму, розпочати рішучий злам олігархічно-кланової системи (усунувши усіх її представників від влади й витворивши механізм, що запобігав би їхньому впливу на владу взагалі), люстрацію чиновників усіх органів влади, включаючи судову й прокуратуру, генералів й старших офіцерів Збройних сил України, СБУ та інших силових структур, оголосити проведення упродовж 1,5-2 місяців місяця одноразових виборів президента, а також парламенту й органів місцевого самоврядування, аби очистити всі владні й судові структури від представників поваленого режиму. І саме ці дії стали б фундаментом проведення реформування України. Ніколи носії **«старої влади»** не бувають спроможними до істотних перетворень в країні. Це можуть зробити лише **«нові люди»**, котрі потрапляють до влади! А що зробили? Передали владу тим, хто сповна засвідчив свої політичні імпотенцію, безвольність, безпринципність й безпорадність у попередній час. І за трагічні наслідки цього кроку ми всі нині сповна розплачуємося не тільки економічними й соціальними труднощами, але й життям тисяч кращих синів і дочок України, втратою територіальної цілісності і загрозою втрати незалежності.

П'ятий урок полягає в тому, що революція повинна мати силу і волю себе захищати. Віддавши владу «старим» політикам, Майдан поставив під загрозу не тільки політичні завоювання революції, але й саму незалежність й територіальну цілісність країни. Її нові очільники проявили повну неспроможність до мудрих і рішучих дій. Вони без жодного пострілу здали Росії Крим (Мустафа Джемільев на Міжнародній конференції «Крим – це Україна» на днях повідомив, що 27 лютого 2014 р. Верховну Раду Криму захопили 70 «зелених чоловічків» і Раду Міністрів – 40. І їх легко можна було подолати, але Київ «нічого не вживав для того, щоб нейтралізувати цих терористів», побоюючись, аби не сталося «кровопролиття»). А упродовж березня-липня 2014 р. своїми полохливістю, недолугістю й некомпетентністю дозволили сепаратистам взяти під контроль більшу частину Донбасу й діждатися від Росії потужної військово-технічної допомоги.

Розгубленість наших державних діячів, їх нерішучість, боязнь кардинальних заходів, невіра у сили народу й можливість досягнення перемоги, постійне запобігання перед Заходом (складається враження, що вони більше дбають про їхні інтереси, ніж про національні) уже дезорганізували суспільство, посіяли невіру у можливість змін на краще, пригасили потужну хвилю патріотичного піднесення й перетворили священну боротьбу за територіальну цілісність і незалежність у нікому незрозумілий політичний фарс – операцію АТО і в решті-решт капітулювали, підписавши угоду Мінськ II. Складається враження, що вони або не знають і не хочуть знати правди про ситуацію в країні, або не знають, що їм робити, або вже психологічно готові у критичний для себе час (завчасно перевівши свої сотні мільйонів доларів у закордонні банки) залишити Україну. Вони не хочуть / не можуть усвідомити того, що втрачають рештки довіри до себе з боку громадян, наростання невдоволення яких прагнуть перевести лише у

площину реалізації Путіним плану дестабілізації ситуації в країні. Правда, що такий план є і правда, що він реалізовується, але для чого надавати йому всі козири у цій жахливій «грі на виживання»?

Шостий урок – це розвінчання любимого ліберальними демократами міфу про Західний Світ як цитадель демократичних цінностей. Написані сотні тисяч праць про нього, як про незламного поборника світової демократії, гаранта непорушності кордонів європейських держав, абсолютно відповідального за виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань. І все це, як показали українські події, насправді виявилось величезною «мильною бульбашкою», грандіозним обманом, який не коштує скорлупи виїденого яйця. Провідні західні держави не тільки відмовилися від виконання гарантій даних Україні взамін за її безкоштовну відмову від третьої в світі ядерної потуги, а, запобігаючи перед Москвою, постійно здають її інтереси. Україна для них виявилася не рівноправною європейською країною (до речі власне за європейський вибір українці розпочали революцію і заплатили за це дуже дорогу ціну), а розмінною картою («жертвним ягням») в геополітичних, пройнятих цинізмом, торгах з В. Путіним.

«Умиростворяючи» останнього, в ім'я власної безпеки, ситого і безконфліктного життя, вони зреклися усіх проголошених демократичних цінностей і міжнародних зобов'язань. Точно так західноєвропейські лідери аби задобрити Гітлера, пожертвували Чехією і Польщею. А нині віддали на розтерзання рашистській Росії Україну. Сучасні європейські лідери навіть не здогадуються, що власними руками закладають жахливої вибухової сили фугас під усю систему міжнародних відносин у світі й політики обмеження розповзання ядерної зброї по Планеті. Їх позиція переконливо показала, що єдиним гарантом збереження національної незалежності є не система міжнародних угод і гарантій, а власна потужна армія та ядерна зброя. Відмовляючись від продажу Україні зброї та надання їй потужної фінансової допомоги, вони у такий спосіб допомагають «випестуваний» ж ними сучасній Російській імперії «розчавити» демократичну Україну. При цьому не хочуть збагнути тієї простої істини, що, коли вона впаде і в Києві появиться поставлений Москвою маріонеточний уряд, вона поповнить свою армію щонайменше півмільйонною армією свого нового військово-політичного союзника й розташує на західних кордонах України власні військові бази. Тоді заспівають іншої пісні, але буде вже запізно. Ситуацію може врятувати лише самовідданість українців при потужній фінансово-військовій підтримці США. Якщо ж Україна вистоїть, а я в це вірю, то мусимо тоді або домагатися укладання угоди про військово-політичне партнерство (союз) зі США, або розпочати створення власного ядерного щита.

ІСТОРИЧНІ ЗМІНИ В СУСПІЛЬСТВІ УКРАЇНИ: ОСМИСЛЕННЯ ВПЛИВУ І ПЕРШИХ НАСЛІДКІВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

В історії України було чимало доленосних подій. На сучасному етапі розвитку ми пережили і були учасниками та сучасниками двох українських революцій – 2004 і 2014 рр. Остання з них увійшла в історію як Революція Гідності, революція європейського вибору.

Рівно рік тому назад в очах викладачів і студентської молоді нашого університету спостерігався виключно оптимістичний настрій, сподівання і надія на великі цивілізаційні зміни, що перетворять Україну у повноцінну європейську державу із цінностями та рівнем добробуту передових країн континенту. Сьогодні, судячи з виразу очей учасників наукового “круглого столу”, відчувається більше тривоги, деякої розчарованості і навіть розгубленості. В першому випадку відбивалися настрої, зумовлені тим, що Революція Гідності, яка набула справді всенародного характеру, остаточно закріпила курс України на європейську інтеграцію, а точніше на повернення в своє природне та суспільне середовище. Це був перший, проте надзвичайно важливий крок до перемоги європейського вибору, котрий без відома і шляхом обману народу вище керівництво держави намагалося продати Росії в обмін на розкішне життя В. Януковича і його оточення. Заради відстоювання європейського вибору загинула Небесна сотня відважних українців. Суспільство сказало такому безладу своє рішуче слово і тим самим започаткувало перетворення в країні.

У другому випадку негативні нотки в настрої спричинені щонайменше двома обставинами. По-перше, більшість сподівань поки що не реалізована як через масштабність сучасних викликів, так і через неготовність політичної еліти виробляти й своєчасно втілювати в життя заходи, спрямовані на кінцеву мету. По-друге, свій вплив справляє зовнішній чинник і розпалений Російською Федерацією військовий конфлікт, який переріс в анексію Криму та війну на Донбасі під гаслами “захисту російської мови”, федералізму, створення нібито Донецької і Луганської народних республік, й спричинив в Україні не лише загальнонаціональну кризу, а й кинув виклик всьому європейському та світовому співтовариству.

В цій непростій ситуації важливо не розгубитися, не панікувати. Адже Україна відстоює свою територіальну цілісність і державну незалежність. За нами, за українським народом правда. З Україною європейська і світова спільнота. У нас тисячолітня державотворча історія. Головне, щоб українське суспільство усвідомлювало важливість і складність сучасних викликів, а кожен зрозумів, що від нас залежить дуже багато. І зміни в країні необхідно починати з себе

Вся історія світової цивілізації засвідчує, що найвищою цінністю народів і націй є їхні держави. Але держави не в марксистському розумінні – як засіб експлуатації та утримання населення в покорі, а як соціальний інститут,

покликаний регулювати відносини між людьми й забезпечувати кожному повноцінне життя. Існує держава, існує нація, є нація існує держава. Однак сильної, високорозвиненої держави збудувати неможливо без національної еліти і громадянського суспільства. Якщо політичні партії України вже нагромадили певний досвід, то громадянське суспільство знаходиться в стадії зародження. Звісно, що потужний вплив на його становлення справили події на столичному Майдані Незалежності та майданах більшості міст і інших населених пунктів України. На мобілізацію суспільства навколо державних цінностей значну роль відіграли загарбання Криму і військова агресія Російської Федерації на Донбасі.

Виявом цього став небачений волонтерський рух і всенародна допомога Збройним силам України в захисті своєї Вітчизни. Зокрема, волонтери майже повністю взяли на себе забезпечення українських військових одягом, харчуванням, засобами захисту, організацію допомоги сім'ям загиблих, лікування поранених, облаштування переселенців тощо, керують всіма центрами для переміщених осіб, співпрацюють з урядовими структурами, демонструючи яскравий приклад організованості та солідарності. Громадяни України дедалі більше стали думати й усвідомлювати свою особисту причетність до нинішніх подій і свою власну відповідальність за їх розвиток на користь держави і народу.

Слід особливо підкреслити, що історична доля України детермінувалася численними факторами. Не останнім з них є її “буферне” положення між Сходом та Заходом, і не тільки в географічному, а й в культурному, інтелектуальному, онтологічному сенсах. Путінська Росія претендує не тільки і не стільки на українську територію; не лише прагне повернути в українців комплекс малоросів, а й претендує з допомогою фальсифікацій і старих вітряків вигідної брехні на нашу історичну пам'ять і багатотисячолітню українську історію.

Доводиться визнавати, що сьогодні, як ніколи, ведеться потужний антиукраїнський наступ на Україну не просто по всьому фронту, який в основному “тримають мертві герої”, а спрямований в основу нації – її історію, мову, літературу, звичаї, традиції, церкву, інформаційний простір тощо. В цьому протистоянні за збереження національної ідентичності важливе місце належить історії України як наукової і навчальної дисципліни. Адже історична пам'ять – це своєрідний духовний потенціал, а історичні традиції виступають духовним світоглядним оснащенням спільноти, яка намагається себе усвідомити та ідентифікувати як народ і націю. Без перебільшення, історична пам'ять є основою для історичної свідомості народу, а на їх ґрунті формується національна свідомість.

Історики в сучасних умовах чи не вперше отримали можливість поглянути на минуле України не лише за нав'язаним ззовні незаанжованим поглядом, а через власні “українські діоптрії”, тобто поглянути на національну історію очима українців. Адже, говорячи словами В. Мак-Ніла, бачення істориком “минулого віддзеркалює досвід його епохи, залежить від традицій і школи, несе на собі відбиток того часу і місця, в якому він жив”¹. Тим більше, що історія за виключенням беззаперечних фактів, ґрунтується передусім на інтерпретації, і до

¹ Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Історія людського суспільства з авторською ретроспективною передмовою / Вільям Мак-Ніл; пер. з англ. А. С. Волинський [та ін.]; ред. пер. Г. А. Галушка. – К. : Ніка-Центр, 2002. – С. 11-12.

певної міри, допускає існування багатьох істин. З іншого боку, не меншою, а, навпаки, ще більшою є потреба в популяризації справді наукових знань, особливо про історію українського народу, про його багатонаціональний склад, про сутність і специфіку міжнаціональних і міжконфесійних відносин, культурну спадщину та духовний потенціал України тощо. Вимагає об'єктивного осмислення наше минуле, яке має ґрунтуватися на реальних подіях і фактах.

Росія завжди була великим майстром використовувати слабкість своїх сусідів на свою користь. З не меншим успіхом вона виявляла здатність ослабляти в своїх інтересах сусідні держави і народи. Для самодержавства будь-яка самодостатня влада в Україні була зовсім не потрібною ні в XVII ст., ні у 1917–1921 рр., ні в сучасних умовах, оскільки це розглядалося і розглядається нині як перешкода його експансіоністським планам. Згадайте хоча б те, що ще влітку 2013 р. президент Росії В. Путін в одному з інтерв'ю сказав, що любить “наші пісні і танці”, а наше прагнення до свободи, повстання в таборах, які очолювали українці, нашого В. Стуса – ні.

Історія – це серцевина, через яку фокусується не лише нинішнє народу, держави, а й їх майбутнє, їх політична, економічна, цивілізаційна, морально-етична та духовно-культурна перспектива. Однак ми в своїй масі особливо не задумуємося й пропускаємо повз вуха і сприйняття ті факти, коли той самий В. Путін не втомлюється називати росіян і українців одним народом, наголошує на брехливій тезі про єдиний корінь, єдину історію, єдиний простір, чим виказував свою “повагу” до державної незалежності України.

В нашому минулому це вже не один раз використовувалося для чергової експансії. Спільним було лише ярмо для поневолених народів, яке подавалося не інакше як “захист” єдинокровних та єдиновірних братів. Власне, перекручення правди на свою користь Кремль успішно використовує сьогодні. Приміром, напередодні анексії Криму зловісна путінська пропагандистська машина галасувала про те, що США найняли снайперів для стрілянини по прозахідно налаштованих маніфестантах у Києві, нібито для звинувачення Росії в їхній смерті.

Пересічним українцям, а тим більше майбутнім професійним історикам, дедалі більше відомо, що війна Росії проти України ведеться не тільки по лінії фронту в Донецькій і Луганській областях. Вона відбувається по багатьох напрямках. Саме тому отримала назву гібридної. Україна і не тільки східна буквально просякнута російськістю. В Криму не раз лунали вигуки “давити хохлів”, вони ж все одно стріляти не будуть. Але не менш запеклою війна розгортається в засобах масової інформації за допомогою нашого минулого.

Як відомо, у Російській Федерації на початку 90-х рр. минулого століття відкрили всі архівні фонди, включаючи про події революції 1917 р., 20–30-х рр. XX ст., Другої світової війни тощо. Але вже 1993 р. доступ до них обмежили, а згодом закрили зовсім. Тим часом Росія відновила радянський, а по суті російський гімн. В книгах з історії знову стали возвеличувати ім'я і заслуги Сталіна. Визнаючи формально репресії, в них наголошується на тому, що це робилося заради держави. Проводиться думка, що Сталін зміг сформувати

найсправедливіше суспільство в світі, впорався з відставанням і перетворив СРСР у велику промислову державу, а найголовніше – переміг гітлерівську Німеччину¹.

З іншого боку, для В. Путіна, для російської інтелігенції українці – запеклі вороги, бо зруйнували їх велику державу. Для них всі, хто розмовляє українською мовою, – бандерівці. Тобто всі українці в розумінні російської громадської думки, є бандерівцями. Їх абсолютно не цікавить те, що українцям у тій державі було погано, що в українців відбирали мову, культуру, духовність, що їх гнобили, поневолювали, знищували фізично, зрештою, що наші співвітчизники в ту державу не просилися, що перш ніж у ній опинитися, росіяни зруйнували Українську державу, насильницьки анексували Правобережжя, захопили Південну Україну та Крим, знищили через репресії українську еліту, а з допомогою голодоморів – українського хлібороба-господаря. В росіян відсутні сила аргументів на захист своєї позиції. Натомість на кожному кроці виявляється нетерпимість до іншої думки, точки зору, іншого бачення. Єдиний аргумент зводиться до того, що немає потреби ворухити минуле, мовляв, воно вже повністю досліджене і написано.

І це при тому, що російська історіографія упродовж двох останніх століть, коли, власне, й був створений російський нагати́в про минуле, не шукала істини та історичної правди, а передусім плекали ідеали і символи Російської імперії та Православної віри. Фактично російські історики точно слідували і слідуєть настанові В. Белінського, яку він висловив понад 160 років назад, що: “Малоросія ніколи не була державою, отже, й історії, у точному значенні цього слова, не мала”, що “історія Малоросії є не більше як епізод – це побічна ріка, що впадає у велику ріку російської історії. Малороси завше були плем’ям і ніколи не були народом, а того менше – державою”².

У нашому суспільстві сформувалася, очевидно, не без участі Російських засобів масової інформації і п’ятої колони, дуже оманлива громадська думка про те, що Україні загрожує В. Путін. Мовляв, якщо в Росії зміниться президент, то ситуація навколо України само собою залагодиться. На моє глибоке переконання, цього не станеться, принаймні в найближчу перспективу. Таке твердження опирається на офіційну соціологію. Загрожує нам не В. Путін, а вся Росія. Адже його агресивний курс щодо України нині підтримує 90 відсотків її населення. Чи не цим пояснюється той факт, що останнім часом в суспільство Росії і на розсуд європейської та світової спільноти дедалі активніше просувається і друга теза: на зміну сьогоднішньому Путіну – 1, може прийти ще більш кровожерливий Путін – 2?

Сподіватись на це марно. Інакше як пояснити той факт, що один із лідерів російської опозиції О. Навальний категорично проти того, щоб США надала Українці летальну зброю. Мовляв, це ще більше роздратує В. Путіна. Між тим, такий підхід демонструє небажання визнати право України захистити себе і зобов’язання США гарантувати нашу державну незалежність. Російський

¹ Путінська Росія – одна проти всіх // День. – 2013. – 3 вересня. – С.8.

² Белинский В. Г. Рец. : “История Малороссии” Николая Маркевича. Москва. 1842. Четыре тома / В. Г. Белинский // Белинский В. Г. Полн. собр. соч. : В 13 т. – М. : Гослитиздат, 1955. – Т. 7. – С. 60.

політичний діяч не допускає думки про перемогу української армії, озброєної американською зброєю, над російською армією. Але це ще не все. Людина, яка претендує на роль першого опозиціонера закликає допомогти його силам прибрати з Кремля осоружних чекістів, тобто прийти їм до влади. Після цього вони припинять війну на Донбасі, витіснять на узбіччя одіозних політиків із партії війни та відновлять співпрацю із Заходом. Що ж до Криму, то його Україні претенденти на російську булаву не стануть, оскільки проти цього російська громадська думка. Більше того, така нова влада в Росії буде захищати велич Російської держави і претендуватиме на свою “зону впливу” на теренах СНД. Неважко вловити, що Росія й далі має залишатися посередником у зовнішніх намірах України. То чим відрізняється опозиція від офіційної влади в Росії? Скоріше, це два різних погляди, які розглядають Україну і її самодостатню владу, наші успіхи в суспільному розвитку не інакше як чинник, який стоїть на заваді експансіоністським планам сьогоденної Росії.

Як відомо, стратегія розвитку країни тісно та органічно пов'язана з державною ідеологією. Якщо немає такої ідеології – немає і державної стратегії, а в підсумку – повноцінної держави, бо держав без ідеології не існує в природі. Ідеологічна багатоманітність, яку в нас видають мало не за один із найбільш важливих здобутків, це за відсутності власної ідеології, подібна до того, що страус ховає голову в пісок. Але ми є свідками й очевидцями перших наслідків наступу “русского мира” в Криму та на сході України, за яким рушили танки, артилерія, груди, смерчі.

Ми маємо свою власну державу. Її потрібно зробити цивілізованою. Для цього необхідно забезпечити її цілісність і недоторканність. Виходячи з нинішніх суспільно-політичних реалій, дедалі більшого значення набувають проблеми єдності, громадської злагоди, співтворчості людей різних прошарків, регіонів і національностей України з різним історичним минулим й віросповіданням. Недостатня духовна та психологічна з'єднаність вимагає значних зусиль з боку всього народу, формуючи сучасну українську ментальність, спиратися на найкращі національні риси, ознаки і традиції, що збереглися і виплекалися українським народом упродовж довгих сторіч боротьби та поневірянь. І саме в такому разі українська нація буде здатною піднятися на високий рівень культури, науки, мистецтва і виробництва¹.

Передусім, наголосимо, що ми виходимо з того, що, як писав німецький професор Г. Брунн, нації та етноси завжди перетворювали свою історію в ідеологічне ядро подальшого існування², а іспанські історики вчили, що нації, які програли боротьбу за незалежність, переможені не лише для майбутнього, але й у своєму минулому; слава ж переможців ушляхетнює як синів, так і батьків, бабусь і дідусів. Сучасна історія України багата прикладами, коли наш народ у найбільш

¹ Сойчук Р. Л. Сутність феномена українського менталітету / Р. Л. Сойчук // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. Вип. 21. – Рівне: О. Зень, 2011. – С. 252.

² Brunn G. Historical Consciousness and historical Myths // The Formation of national Elites. Comparative Studies on governments and non-dominant ethnic group in Europe, 1850-1940 / G. Brunn. – Aldershot; New York, 1992. – p. 327-328.

важкі періоди життя повертався до свого минулого, своїх витоків. І це закономірно, адже, як справедливо писав мислитель: немає історії – немає майбутнього. З минулого кожен народ, у тому числі український, черпає енергію, силу та інтелект для подальшої боротьби спочатку за збереження себе як етносу, а згодом і за свій суверенітет.

Кожен народ, накопичуючи історичний досвід, дивиться на світ під власним кутом зору. Хоча, варто визнати, що більшість людей здебільшого не усвідомлює існування цього досвіду. Та все ж люди постійно стикаються з ним у повсякденному житті. Історичний досвід або ж історична пам'ять не відноситься до матеріальних категорій, але уявити собі яким чином будь-яка спільнота може існувати без неї доволі важко. Лише глибоко знаючи нашу історію, ми можемо успішно працювати на сучасне і майбутнє європейської України. Не останню роль у цьому покликаний відіграти національний гімн, який ми розглядаємо як головну ідею, котра лежить в концептуальній основі суспільно-державного розвитку України. На наше переконання, кожна національна варіація міфу складає основу національної ідеї, а науковим виразом національної ідеї є власне національна історіографія. Водночас, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що національний міф є комплексом уявлень про минуле, як пріоритетних поглядів на “героїв історії”, що передбачає необхідність життя народу в системі відповідних переконань, сформованих національною історіографією та суспільною філософією, а також функціонування суспільства в середовищі власного національного міфу. Звідси нагальна потреба перегляду історичних міфів і стереотипів, які сотнями років поширювалися серед народних мас неукраїнськими чинниками, “з позицій легітиматії присутності української нації і державності в європейській і світовій історії”¹. Нам слід добре засвоїти, що національний міф за умов втрати відчуття історизму, здатен заступити його відсутність, сприяючи відродженню історичної пам'яті. Образно кажучи, національний міф є своєю моделлю “образу світу”, оберненою в минуле, що заповнює прогалини непізнаного історичною наукою, актуалізує минуле у сучасних людей і проектує їх майбутнє².

Кожна епоха вимагає від певної спільноти своєї об'єднуючої ідеї. В період Середньовіччя це були релігійна чи династична ідеї, а з XIX ст. – національна. Доля кожної конкретної спільноти залежала від того, яким чином вона відреагує на виклик часу, яку об'єднуючу ідею вона виробить. В цьому їй (спільноті) допомагала серед іншого й історична пам'ять. Щоправда ця історична пам'ять не завжди допомагала “українській спільноті” гідно відповідати на виклики часу і досягати єдності. Цьому заважало багато причин, у тому числі подвійна ідентичність, яка була притаманна українській (руській, козацькій) спільноті,

¹ Полянський О. А. Битви за історію України: від постмодерністських інтерпретацій до прямої українофобії / О. А. Полянський // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. Вип. 21. – Рівне: О. Зень, 2011. – С. 749.

² Левенець Ю. А. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблема становлення та розвитку (друга половина XIX – початок XX століття): дис. ... д-ра політ. наук: спец. 23.00.01 Теорія і історія політичної науки / Юрій Анатолійович Левенець. – Львів, 2001. – С. 20.

зумовлена геополітичною роздвоєністю українських земель між Сходом і Заходом¹.

Нині набула доволі високої актуальності необхідність позбавлятися не лише синдрому “імперіалізації”, але й поняття про Україну як частину російського соціуму, сформовані тривалим перебуванням східно-та південноукраїнської території у складі Російської, а потім радянської імперії. В певному розумінні перед нами – свого роду “бермудський трикутник”, в якому періодично таємно зчезають історичні факти і/або культурні реалії. Ніяка інша частина Європи не зазнала такої масштабної ідеологічної маніпуляції над історією. Однак мова йде не тільки – і не стільки про “ідеологічну історію” часів радянського режиму, яка замінила історію “реальну”. Мова йде про механізми набагато більш складніші, а саме: про особливості російського історичного мислення, котре входить коріннями вглибину візантійської традиції і яке вирізняється своїм провіденціальним (а отже, детермінованим) і державоцентричним характером. У Росії й досі всі, кого завоювала імперія в західному напрямі, – росіяни, між якими відсутні культурні відмінності, принаймні, рано чи пізно ці “племена” стануть російськими. І це закономірно, адже нівелювання – одна з ключових умов існування імперії. Відродження відмінностей – умова повернення до життя узурпованих націй. Якраз цього не хоче допустити нинішня Росія.

У свідомості українців, як і будь-яких інших народів, існували певні консолідуючі чинники. Однак, скоріше всього вони лежать у площині негативних спогадів про минуле: війни, репресії, голодомори, переслідування інакодумуючих, економічна нестабільність життя в межах СРСР, Чорнобильська катастрофа тощо. Всі вони мали більший вплив на пересічного українця аніж боротьба в період національно-визвольних змагань 1917–1920 років, діяльність Організації українських націоналістів чи Української повстанської армії. Очевидно, саме тому ОУН та УПА не стали загальною частиною української історичної ідентичності². Склалось так, що радянська пропагандистська машина протягом декількох десятиліть “згвалтувала” історичну пам’ять українців і врешті-решт zdeформувала її так, що і досі багато громадян України поводять себе на своїй українській землі не як нащадки українців, а як нащадки завойовників.

Але чи може бути інакше, якщо в Україні досі спокійно уживаються пам’ятники лідерам, які нищили українську державність, а також пам’ятники тим, хто творив її. В нас стоять постаменти діячам, котрі були творцями Голодомору 1932–1933 рр., а також тим, хто від того Голодомору постраждав. Поки що така сама ситуація з назвами десятків міст і тисяч вулиць. Рік тому ми ініціювали перед міською радою пропозицію змінити назву вулиці Червоноармійської на вулицю Небесної сотні. Але жодної реакції на неї так і не було. Можливо, цим можна пояснити, що ветеранська організація (яка, до речі розміщується в приміщенні міськвиконкому) стала називати викладацький склад історичного факультету бандерівським осередком? І це при тому, що відомий російський історик,

¹ Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність / О. Гнатюк. – К.: Критика, 2005. – С. 15-16.

² Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України / Зенон Когут. – К.: Критика, 2004. – С. 240.

релігієзнавець і політолог, доктор історичних наук професор кафедри філософії Московського інституту міжнародних відносин А. Зубов наголошує, що боротьбу ОУН–УПА потрібно щонайменше об'єктивно визнавати як справедливу¹. Не відреагувала і районна державна адміністрація на наше обґрунтування вшанувати пам'ять видатних кам'янчан – учасників українських визвольних змагань 1917–1921 рр.

Нажаль це стосується не тільки Кам'янця-Подільського. В Україні і досі споруджуються пам'ятники тим, хто нищив українську державність (пантеон “Орлят” у Львові, угорський пам'ятник на Верецькому перевалі, пам'ятник Леніну в Полтавській області, монумент Катерині II в Одесі). Водночас мешканці Полтави виступають проти встановлення пам'ятнику своєму земляку С. Петлюрі. В тій самій Полтаві й нині на державні кошти діє музей “Полтавської битви”, де прославляється слава зброї ворога Української козацької держави.

Українці й далі продовжують святкувати день появи армії, яка руйнувала українську державність і день народження держави, проти якої ця армія воювала. Не зрозумілим виглядає святкування на державному рівні дня перемоги держави, яка нищила не лише українську державність, але й власне “українську спільноту”.

Аналізуючи події річної давності і все, що відбулось під їх впливом, не можна оминати церковно-релігійний аспект. Адже, за влучним висловом сучасного українського релігієзнавця, професора Л. Филипович, “Церква має творити світ, у якому людина почувається впевнено”². Такий світ, а не “русский мир”, почали спільно формувати декілька конфесій, передусім представники Української православної церкви Київського патріархату, греко-католики та римо-католики. Згадайте хоча б Михайлівський золотоверхий собор, ченці якого дали прихисток для учасників європейського майдану, котрих жорстоко розстрілювали представники режиму Януковича. Мене особисто вразив епізод, поширений рік тому в мережі Інтернет. Йдеться про те, що до цього храму прийшла старенька бабуся з очевидно власноручно виготовленою із підручних матеріалів сумкою. Спочатку вона довго не наважувалася щось сказати. Майданівці стали розпитувати її, яка їй потрібна допомога. Тоді вона, ніби соромлячись, дістала з сумки свої пожитки, а там були: кілька апельсин, цибулин, зубців часнику, трошки цукру і кілька гривень. Жінка поділилась останнім, бо розуміла, що така допомога буде дуже доречною. Після цього задоволено і вже зовсім рішуче попрямувала до виходу. Від такого тексту сльози накопилися на очі й защеміло в серці. А ще більше душа наповнилася гордістю за таку єдність поколінь. Якщо в нас є такі люди, котрі віддають останнє дітям і онукам, які їх захищають, наш народ непереможний, незламний. За нами буде обов'язково перемога. Ми таки європейці і держава в нас буде неодмінно європейською, високоцивілізованою.

Історики крок за кроком розкривають пласти історичної долі українців, духовно-культурні надбання нашого народу, за допомогою яких формуються наші уявлення про минуле та духовні орієнтири і естетичні ідеали нашої нації. Чим

¹ Зубов А. Кто такие террористы и что ждет Россию // Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://proukrainu.info/categories/story/542-kto-takie-terroristy-i-chto-zhdet-rossiyu>.

² Семенченко М. За духовний тил / М. Семенченко // День. – 2014. – 26–27 грудня. – С. 14.

швидше прийдуть кардинальні зміни у виробленні історичної пам'яті і чим швидше буде сформована нова українська національна ідея, тим швидше буде змінюватися ситуація в країні, тим швидше Україна стане країною з перспективним майбутнім.

Володимир Газін
доктор історичних наук, професор

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ЙОГО ВОРОГИ І ДРУЗІ

Зазвичай під громадянським суспільством розуміють сукупність громадських інститутів, які сформовані на добровільних засадах, діють на принципах самоврядування у межах Конституції та законів, за посередництвом яких індивіди вільно реалізують свої основні природні права і свободи. Відоме положення, яке, як правило, прикрашає всі конституції: джерелом влади є народ. Сьогодні громадянське суспільство – надбання розвинутої демократії постіндустріалізму, що зародився в другій половині ХХ ст. у провідних демократичних країнах – країнах «золотого мільярда». Влада і народ тут не просто партнери. За таких умов влада стає інструментом, з допомогою якого народ організує суспільство на виконання завдань, виходячи з національних інтересів країни. Демократичне суспільство найбільш придатне для реалізації цього положення. Воно – історичний продукт розвитку суспільного життя. Має право знати абсолютно усі кроки влади, за винятком тих, які представляють державну таємницю і можуть завдати шкоди країні. Раз народ джерело влади, то він також має право найширшої участі в суспільно-політичному житті країни. З боку громадських організацій вона проявляється: а) в контролі за діяльністю абсолютно всіх владних структур, законодавчих і виконавчих; б) в праві здійснювати запити до органів державної влади й державного управління та отримувати на них вичерпні відповіді, які б задовольняли окремо взятого громадянина й суспільство в цілому; в) в здійсненні масштабного контролю за дотриманням владою відкритої й чесної політики, як внутрішньої, так і зовнішньої; г) в узаконеному моральному праві у будь-який час відкликати демократично обраних представників влади, якщо ті не виконують норм служіння народу, який своєю працею оплачує їх діяльність, і зайняли посади не заради державних інтересів, а своїх, приватних; д) у добровільному здійсненні громадськими організаціями функцій, які інколи не під силу державі або пов'язані з великими витратами (волонтерство, підтримання громадського порядку на вулицях, охорона в екологічному сенсі навколишнього середовища, турбота про одиноких і немічних людей, опіка дітей-сиріт тощо). А головне – це постійний контроль за тим, як державні служби і в чиїх інтересах виконують свою роботу.

Для того щоб появилися громадські організації і склали реальну основу громадянського суспільства, необхідний також систематичний зворотний зв'язок з боку держави, низка законів спрямованих на юридичне забезпечення існування громадських організацій. Держава має сприйняти їх, як добровільні органи влади, органічно вмонтовані в суспільство для його облагородження, для більшої й масштабнішої відповідальності її самої й громадян за свою країну та її становище

як внутрішнє, так і зовнішнє. Влада має навчитися бачити громадські організації не як опонентів, тим більше суперників, а як добровільних помічників, гуманних і безкорисних, вимоги яких і напрям діяльності в усвідомленні необхідності виконання завдань, що постали в даний момент перед суспільством.

Громадянське суспільство водночас продукт правової держави. Може зародитися і діяти тільки в ній. Чому? Та тому, що вона створює широку базу, в тому числі й матеріальну, та умови для діяльності громадських організацій. оскільки сама правова держава є форма організації державної влади, за якої в усіх сферах життя верховенство належить правовому закону. Усі державні органи і громадяни – однаково відповідальні перед законом. При ній існує чіткий і недвозначний розподіл влад на законодавчу, виконавчу і судову, з яких ні одна не має пріоритетів і на основі прерогатив, визначених їм законом, мають право зупинити неправомірне рішення будь-якої з них у сенсі порядку визначеного Шарлем Луї Монтеск'є (1689-1755 рр.) в його знаменитій праці «Дух законів», опублікованій анонімно 1748 року. Разом з тим, закон і правовий порядок мають пріоритет над державою та іншими інститутами політичної й соціальної сфери. Концепція правової держави є узагальненням гуманістичних традицій. Для правової держави людина є вищою соціальною та політичною цінністю. Разом з тим, правова держава є альтернативою авторитаризму, тоталітаризму та анархії, за яких громадянське суспільство не має найменших шансів на існування.

Основи правової держави з'явилися вже в античності. Отже, уже тоді закладався ґрунт для її появи в майбутньому. Відомі мислителі античності Платон, Арістотель бачили в ній конструкцію узгодженої взаємодії держави і права, шукали її принципи і форми. Про владу закону, як поєднання сили і права, говорили Арістотель і Солон. Про відмінність правильних і неправильних форм правління – Сократ і Платон. Про рівність людей за природним правом – римські юристи. Звідси й рівність усіх перед законом. Це демонструє й богиня правосуддя із зав'язкою на очах, з терезами і мечем у руках.

Філософську основу сучасної теорії правової держави у ХІХ ст. заклав Еммануїл Кант. В його роботах часто говориться про правовий державний устрій. Він же наполягав на узгодженні дій держави з правом, підпорядкуванні її правовим законам (закон, який не суперечить праву. Право вище закону). Уперше термін «правова держава» був вжитий в 1813 році німецьким вченим К.Т. Велькером. Усе це засвідчує необхідність більш детально зупинитися на аналізі суті правової держави.

Історично правова держава – конституційна держава, в якій панує закон. Вона виникає як реакція на абсолютну монархію. Закон – нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що регулює найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил. Право – це обумовлена природою людини і суспільства система регулювання відносин, що виражає свободу особистості та якій притаманні нормативність, формальна визначеність в офіційних джерелах і забезпеченість можливістю державного примусу.

Правовій державі характерні специфічні ознаки: верховенство права перед законом в усіх сферах суспільного життя; відповідність йому закону, тобто право виступає як міра свободи і справедливості; виборність всіх органів влади знизу

доверху: пов'язаність усіх законом: громадян, їх об'єднань, державних органів, посадових осіб; законодавче закріплення і реальне забезпечення основних прав людини; наявність налагодженого правового механізму забезпечення їх охорони і захисту; рівність усіх перед законом – і ворогів, і друзів: пріоритет закону в суспільних відносинах; демократичні порядки в суспільстві і сповідування демократії людьми; численні громадські організації народу, всебічний контроль ними владних структур зверху донизу.

Як особа є відповідальною перед державою, так і держава – перед особою. Тільки у правовій державі з'являються всі передумови для появи правопорядку, що має бути зафіксовано в конституції (*Constitutio* – латинське слово – устрій, будова). – основному законі, що закріплює суспільний і державний устрій країни, функції державних органів, основні права та обов'язки громадян.

Але правова держава життєздатна і життєдіяльна тільки тоді, коли: а) вища влада в правовій державі – це влада закону, а не влада інструкції бюрократичного апарату чи наказ-повеління вождя-диктатора; б) суспільство і його громадяни демократично налаштовані (ваймарська демократія після Першої світової війни, насаджена переможцями і не прийнята німецьким загалом, переросла в нацизм); в) наявний і систематичний громадянський контроль за владою. «Держава, – говорив президент Франції у 1958-1969 роках Шарль де Голль, – сильна довір'ям народу». І був вірний цьому переконанню. Коли в травні – червні 1968 р. відчув, що щось зламалося у його відносинах з французами, він вирішив перевірити їх ставлення до себе референдумом 27 квітня 1969 року, який стосувався перебудови органів внутрішнього самоврядування, Французи сказали «ні» і на другий день де Голль подав у відставку. Це поступок політика і громадянина правової держави.

За приклад діяльності громадянського суспільства немає потреби брати США, які з часів першої і на сьогоднішній день останньої конституції, створеної отцями-засновниками США в 1787-1791 роках, еволюціонували до нього. Коротко зупинимося на досвіді Німеччини, яка протягом одного століття зазнала двох гігантських катастроф у Першій і Другій світових війнах. Прокляттям називала насаджувану переможцями ваймарську демократію. Ударилася в нацизм. І врешті-решт оцінила достоїнства демократії. З огляду на те, чого досягла Німеччина за порівняно короткий історичний період, вражає своїми симпатіями перетворень і досягнень. Дві світові пожежі, в епіцентрі яких знаходилася Німеччина, навчили німців сміливості категорично порвати з імперськими амбіціями минулого і звернутися до цивілізаційного та демократичного надбання людського співтовариства, помножити те й інше на німецьку працьовитість творчий прагматизм, організаційний талант, винахідницьке мистецтво й завзяття в досягненні поставлених цілей. Сьогоднішня Німеччина – це впевнене в собі громадянське суспільство. Громадські об'єднання (до 500 тис.), в яких 16 % усіх жителів, що виступають партнерами влади у вирішенні важливих проблем і стали «третьім двигуном» прогресу поряд з державою і ринком. Вони охоплюють всі сфери людського співжиття (догляд одиноких людей похилого віку, інтеграція іноземців, підтримка порядку на вулиці і боротьба з екстремізмом тощо), виконують величезний обсяг роботи. Незаперечний факт: у випадку відсутності такої багатопланової діяльності

громадських активістів, знадобилося б створення 3,2 млн. робочих місць і значне фінансове навантаження на державний бюджет, У фінансовому плані громадські організації живлять 16,4 тис. фондів (2008), сукупний капітал яких досягає 100 млрд. євро.

За таких умов спостерігається процес «департизації» громадського життя, що є новим явищем постіндустріального суспільства, подальшого розвитку організаційних структур вираження високого рівня демократії, що значною мірою обумовлюється інформаційною революцією. Скажімо, молодь шукає відповідь на хвилюючі питання в Інтернеті, ЗМІ. Преса і телебачення не тільки «четверта влада», які є, як ніде в світі, виразником громадських настроїв. А ось партії німці бачать як «годовниці для політиків». Відчужене все більш і ставлення до церкви, як католицької, так і протестантської. Зате набожне ставлення до доккілля. Інвестиції держави в екологію досягають 100 млрд. євро на рік. Рейн і Ельба давно перестали бути стічними канавами. В усьому відчувається прагнення німців зробити свою країну показово-зразковою. Німецькі громадяни гордяться своєю країною. Сповна заплативши за помилки минулого і пройшовши цивілізаційне очищення від нього, німці, тим не менше вважають себе відповідальними за нього.

Шляхи до громадянського суспільства найчастіше визначаються, як правило, в двох формах: еволюції і революції. Для більшості розвинутих постіндустріальних країн характерне перше. Для пострадянських країн, де відсутній час на довге й повільне визрівання передумов правової держави, а тоталітарна зашореність суспільства далеко не поборена, – у формі революції.

Українське суспільство, яке пройшло три революції і два майдани, як вираз реальних прагнень громадян країни до демократії – економічної, політичної, соціальної, не може не ставити перед собою мету створення громадянського суспільства. На жаль, процес цей уповільнений, складний і зигзагоподібний – у формі ленінського танго – крок вперед, два кроки назад. Ні перша (Революція на граніті), ні друга (Помаранчева), не виконали всіх завдань, що стояли перед ними. Еліта виявилася нездатною на громадянський подвиг. Верхи погрузнули у боротьбі за владу, не покаючися за декларовані на майдані і забуті після нього гасла. Суспільство не очистилося. Зупинилося на півдорозі, а потім взагалі повернуло в нікуди, що й у 2013-2014 роках призвело до найпотужнішого масового майданного виступу, а саме Революції Гідності. Її наслідком стало не тільки зметення режиму Януковича, а й глибоке усвідомлення українським суспільством своїх корінних інтересів. У кінці тунелю мети ледь намітилися обриси просвітління на шляху до громадянського суспільства. Тепер усе залежить від того чи буде воно розвиватися і брати на себе контроль за владою та всіма сферами її діяльності. В Україні з її авторитарно-отаманськими традиціями – це дуже і дуже непроста справа. Громадянське суспільство має чимало ворогів – тоталітаризм, авторитаризм, диктатура, неефективна правляча еліта, байдужість і навіть український обивательський принцип «моя хата з краю», який в епоху глобалізації і відкритості світу бачиться запліснявілим і навіть злочинним.

«РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ» ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ

У суспільстві часто стикаємося з протиставленням пам'яті та історії. Пам'ять у такому випадку розглядається як суб'єктивно спотворене, залежна від поглядів її носіїв присутність минулого в тому чи іншому вигляді в суспільстві, в уявленнях соціальних груп і індивідів. Історія – навпаки, є розвитком подій, описаних істориками згідно з науковими критеріями¹.

Насправді, в сучасному суспільстві проблема історичної пам'яті є надзвичайно актуальна. Історична пам'ять – це те, що формує нашу національну ідентичність. Звісно, від подій, які відбулися в минулому, пам'ять зберігає не все, а лише те вартісне, що збільшує духовний потенціал нації. Тому в українській національній пам'яті відбита історія Київської Русі, національно-визвольної боротьби українського козацтва, визвольних змагань доби національної революції 1917-1920 рр., боротьби ОУН-УПА... Для постколоніальних націй характерно, що частина населення є носієм історичної пам'яті колонізаторів. Існують також регіональні особливості історичної пам'яті.

Що таке історична пам'ять? За визначенням Ж. Тощенко, історична пам'ять є своєрідною сфокусованою свідомістю, яка відображає значущість і актуальність інформації про минуле, в тісному взаємозв'язку з теперішнім і майбутнім².

Вона зафіксована у різних формах: знаннях, культурних стереотипах, символах, міфах. Історична пам'ять є унікальною сукупністю уявлень національної спільноти про своє минуле.

У вузькому розумінні дослідники виділяють кілька рівнів історичної пам'яті: загальноетнічний (національний), локальний (окремі етнічні, соціальні групи) й особистісний. Відповідно до цих рівнів розрізняють колективну, групову та індивідуальну форми історичної пам'яті.

Український дослідник В. Масненко пропонує таку типологію та характеристику історичної пам'яті:

а) безпосередня, або коротка історична пам'ять – нестійка, неусталена, притаманна учасникам і свідкам історичних подій, обмежена часом людського буття, з постійно прогресуючою амнезією;

б) наукова історична пам'ять – це пам'ять, що «імплантовано до наукової думки»; зберігає свій обсяг і має потужний зворотній вплив на масову свідомість;

в) міфологічна пам'ять – міститься у міфах і легендах, часом має навіть більший вплив, ніж наукова історична пам'ять;

г) постійно відтворювана історична пам'ять широких верств населення чи різноманітних спільнот, яка формується під впливом наукової думки, освіти, ЗМІ,

¹ Словарь историка. – М.: РОСПЭН, 2011. – С. 119.

² Тощенко Ж. Историческое сознание и историческая память. Анализ современного состояния / Ж Тощенко // Новая и новейшая история. – 2000. – № 4. – С. 4 (3-14).

міфологем і власного суспільного досвіду, родинного виховання, громадської думки тощо¹.

Події річної давності ввійшли в обіг, як «Євромайдан», «Революція гідності», «Другий майдан». Вони дали «їжу» для таких наук, як політологія, соціологія, соціальна психологія, конфліктологія...

Сучасний методологічний інструментарій історика дозволяє йому також найактивніше науково осмислювати новітню історію. Німецький філософ і історик Райнхард Козелек ввів у науковий обіг термін «горизонти очікування». Він позначив ним присутність майбутнього в свідомості людей минулого. Історичні суб'єкти, здійснюючи діяльність, очікують, коли цей горизонт відкриється. Очевидно, Україна сьогодні перебуває у стані «горизонту очікування», який позначається поняттями «передбачення», «прогнози», «бажання», «надії» і «страхи». Горизонти очікування спрямовані «на-те,-чого-ще-немає»².

Такі горизонти в Україні та світі пов'язані з очікуванням змін у системі міжнародних відносин. Адже вже однозначно можна сказати, що стара система міжнародно-правових відносин, яка діяла з 1945 р. по 2014 р. потерпіла крах. І що цікаво, вона пережила розпад так званої «міжнародної соціалістичної системи», СРСР, але не зуміла подолати «українську кризу». Звісно, у процесі кризи міжнародного права дослідники згодом виділять певні періоди, ключові події, відзначать роль держав та політичних лідерів. Однак вже зараз «горизонти очікування» світової спільноти пов'язані з пошуком нових правових механізмів розв'язання подібних до української криз. В основі цих пошуків є подолання у свідомості світових лідерів минулого та пошуки нових реалій.

Майдан породив нові «горизонти очікування» всередині країни. Те, про що говорили більше двох десятиріч, водночас стало перед країною у повний ріст як проблема, яку слід розв'язувати негайно. «Поле досвіду» (це теж категорія, запроваджена Р. Козеллеком) означає присутність минулого у свідомості людей, яке здійснює вплив на сьогодні й на майбутнє.

Візьмемо проблему державного будівництва (органи державної влади, правоохоронні органи, Збройні сили України...), яка протягом доби незалежності постійно перебувала у сфері уваги державних чинників та суспільства. Формально, в Україні створено ці структури, але по суті, вони виявилися переважно не здатними виконувати покладені на них функції. Час «Ч» настав у 2014 р., як не парадоксально, саме Майдан, а не російсько-українська війна показали, що ми маємо недієздатні «квазі-державні» конструкції. Озвучена В. Наливайченком інформація про участь помічника президента РФ В. Суркова та російських силовиків у кривавих подіях на Майдані лише підтверджує цю тезу³.

Саме «присутність минулого у свідомості людей» стоїть на перешкоді реформуванню країни. Чиновники, починаючи з перших осіб, діють за звичними стереотипами, закладеними у їхню свідомість. Звідси – чехарда з Міністрами оборони, призначення яких відбувалося за стереотипами минулого часу. Звідси –

¹ Масненко В.В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості / В.В. Масненко // Укр. Іст. журнал. – 2002. – № 5. – С. 51-53.

² Словарь історика. – С. 44.

³ <http://glavcom.ua/articles/27546.htm>

бездіяльність або імітація діяльності з боку прокуратури і її найвищих посадовців. Зважмо на те, що два колишніх Генеральних прокурори репрезентували або радикальну майданну опозицію – ВО Свобода (О. Махніцький), або були серед лідерів Майдану (В. Ярема). Звідси – недієздатність судової системи; ВР поки що не проявила бажання її кардинального реформування, а судді продовжують діяти так, ніби нічого в країні не змінилося (в обох випадках ми виразно бачимо «присутність минулого у свідомості людей»).

Існує упередження, що для історії потрібна відстань часу для об'єктивнішого відображення подій. Насправді, з плином часу, історики також можуть багато втратити, адже людська пам'ять має здатність забувати. Тут я говорю про потенціал таких дослідницьких напрямків, як усна історія, історія повсякдення. Наведу приклад, який стосується Майдану. Хто був на Майдані Незалежності у спокійні дні, то помічав, що це виглядало, як звичайне громадське зібрання з якоїсь важливої суспільної події. В обідню пору – обов'язковий молебень, а далі – такі «форми протистояння», як «стояння» від кількох десятків до кількох сотень людей, «танцювання», «співання», «розказування віршів» і. т. Однак, за таким «фасадом», насправді існувала громадська структура з самоврядуванням, внутрішньою організацією, яка була своєрідним форпостом боротьби з кримінальним режимом. Хочу відзначити наявність у Майдані елементів, які йшли від історичної пам'яті козацької доби та доби визвольних змагань 1917-1920 рр., наприклад сотенний устрій із сотниками на чолі, Рада Майдану (за аналогією з козацькою радою). Отже, історична пам'ять народу вибирала з минулого певні історичні зразки, історичні форми.

Усна історія Майдану, історія його повсякдення – це теми досліджень, які дозволять сформуванню певні наукові підходи до проблеми. Є й регіональні аспекти цієї теми; «Львівський майдан», «Кам'янецький майдан»... Значний інтерес може скласти «Хмельницький майдан»; завдяки активності хмельничан та жорсткому протистоянню, що там відбулися. У дослідженнях можуть виникнути певні труднощі, адже діяльність окремих осіб потрапляє під юридичні кваліфікації Кримінального кодексу України. Для прикладу, інформаційний ресурс «Незалежний громадський портал» провів опитування щодо подій, які сталися біля будівлі Хмельницького обласного управління СБУ. Характерно, що свідчення безпосередніх учасників дуже різняться.

Це щодо так званої «історії знизу». Індивідуальна пам'ять про Майдан може дати нові знання про події річної давнини. Для написання історії Майдану, вченим доведеться використовувати інші дослідницькі стратегії. Проте тут є проблеми, на які відповідь дасть час. Чи буде суд над злочинцями, які організували й вчинили криваву розправу над мирними протестами Майдану? Чи буде міжнародний трибунал в Гаазі, над міжнародними злочинцями (адже не можна відривати події листопада 2013 – лютого 2014 рр. від російсько-української війни, яка триває)? Чи будуть написані мемуари основних дійових осіб і коли вони стануть здобутком громадськості? Коли дослідники отримають доступ до архівів українських (російських, німецьких, французьких, американських) державних установ, які мають відношення до подій в Україні...? Таких запитань, на яких поки що немає відповідей, багато й для історика вони мають не риторичне значення. Але,

повертаючись до оголошеної теми виступу, хочу зазначити, що історики вже сьогодні можуть формувати наукову історичну пам'ять про Майдан як символ сили духу української нації.

Віталій Нечитайло

доктор історичних наук, професор

НОВА МОСКОВСЬКА ПАРАДИГМА ЯК ІДЕОЛОГІЧНА ЗАСАДА АГРЕСІЇ

Неоголошена, підступна війна Росії проти України, підтримка російською владою терористичних банд не є спонтанною, випадковою акцією. Це наперед запланована, ретельно підготовлена кампанія, результат нової ідеологічної парадигми.

Як відомо, тривалий час у російській державі використовувалася стара парадигма: Київська Русь як колиска трьох народів – російського, українського і білоруського. В її основі лежала ідея про існування давньоруської народності, яка відкрила шлях названим народам. Ще недавно московський патріарх Кіріл, перебуваючи в Києві, переконував українців у тому, що «русский мир» не означає російський. Це той самий «світ», що вийшов із загальної купелі – київської купелі хрещення.

І раптом робиться поворот на 180 градусів. У березні 2011 року Президент Росії Медведєв підписав указ про святкування 1150-річчя утворення російської держави. На чому ґрунтується ця нова парадигма? На відомій літописній згадці, датованій 862 роком, за якою північнослов'янські племена словенів і кривичів та естонсько-фінські племена чуді і весі запросили варязьких князів Рюриковичів прийти на їхні землі й управляти ними. Того року, на думку московських очільників та істориків, було засновано російську державу.

Але чому російську? Адже Московію почали називати Руссю після 1713 року, коли Петро I привласнив споконвічну назву українців – Русь. За новою версією, виходить, нас, українців уже навіть із спільної колиски потурили?

Не треба дивуватися. Як зазначав відомий російський класик, «если ты чему-либо удивишься на святой Руси, так ты остолбенеешь и всю жизнь столбом стоишь, ничего не поняв».

Вся історія Росії тримається на брехні. «Хто не бреше і не краде, той не москвин», – говорив імператор Олександр I. І він був правий. Так було колись і так є нині. До брехні охоче пристають і чиновники, і науковці, вдаючись до поголовного зомбування населення. Об'єктом їх ідеологічних інсинуацій уже давно є українське суспільство. Прикладів багато. 1998 року побачила світ книга «Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола»¹ з передмовою професора Михайла Смоліна. Це збірник повідомлень російських вчених українського походження. Брудна, брехлива писанина. Правий був Владімір Ленін, коли писав, що «инородцы обычно пересаливают по части русского настроения».

¹ Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола // Под ред. М.Смолина. – М., 1998.

Недалеко втік від них і росіянин Смолін. У передмові до книги він пише: «Наиболее внутринациональной проблемой для русских на сегодня должен считаться украинский вопрос. Неразрешенность этого вопроса может привести к подлинной трагедии, размеры которой трудно себе представить. Возможны любые варианты, вплоть до войны по югославскому сценарию».

Що ж професор радить робити росіянам, аби поліпшити «український вопрос»? Цитую: «Национально мыслящие русские люди обязаны, ради будущего русского народа, ни под каким видом не признавать прав на существование государством «Украина», «украинским народом» и «украинским языком». История не знает ни того, ни другого. Это фетиши, созданные идеологией наших врагов».

Напевно, саме з таких джерел черпає знання з історії Владімір Путін, який під час розмови з Бушем-старшим заявив, що країни з назвою «Україна» у світі немає. Щоправда, в російського президента є вчителі, солідніші за Смоліна, – Дугін, Глазьев, Затулін, колеги з гебітської братії. 27 квітня 2009 року Костянтин Затулін виступив на науковій конференції «Русскоязычная Украина: возможности и проблемы консолидации»¹. Лейтмотивом виступу цього «спеціаліста» з проблем консолідації (до речі, керівника Інституту країн СНД) була теза про «особливі відносини» Росії і України. Історики знають, що цей термін з'явився у 50-х роках, після Другої світової війни, для характеристики відносин між США і Великобританією. За міркуванням Затуліна, щоб схожі відносини сформувавши між Україною і Росією, останній потрібні певні гарантії. Це – законодавче закріплення нейтрального, позаблокового статусу України; конституційне оформлення у ній федеративного державного устрою; надання російській мові статусу державної; збереження православної російсько-української єдності в лоні Московського патріархату. Окремо виділив Затулін ще одну важливу гарантію – забезпечення і закріплення особливого статусу, прав і повноважень Криму в Україні. При цьому він дав зрозуміти, що при ігноруванні названих гарантій, московська влада нагадає київській про те, що значна частина української землі потрапила до неї випадково і що її рано чи пізно прийдеться повертати. Більше того, Російська Федерація може прийти до висновку, що «Україна, в інтересах російської політики, зовсім не обов'язково повинна зберігатись як держава».

Це вже була реальна погроза, яку українська влада, на жаль, серйозно не сприйняла і не врахувала при розробці програми безпеки країни. Двозначність і загравання з російським істеблішментом дійшли до абсурду: в останні роки основні силові відомства України очолили російські фахівці, московські політтехнологи, затяті українофоби, що обслуговували відомих українських політиків. Наприклад, одіозний політтехнолог Тімофей Сергєйцев працював у команді Кучми під час президентських перегонів 1999 року, а 2004 року – в команді Януковича. Про рівень суспільної свідомості Сергєйцева свідчить фільм «Матч», сценарій для якого він написав. Ось один із уривків фільму. Німецькі війська заходять у Київ. Зібрався натовп людей. Серед них українські дівчата в національному одязі зустрічають фашистське командування. Вітає окупантів і

¹ Стенограмма выступления К.Ф. Затулина на конференции «Русскоязычная Украина: возможность и проблемы консолидации» // День. – 15 мая 2000.

бандерівець, представник проводу ОУН. Але це ж абсурд! Коли німці взяли Київ, ОУН перебувала в стані війни з Німеччиною і все бандерівське керівництво було в концтаборі. Ще один приклад. В одній із публікацій про злочини під час війни Сергійцев пише: «Насилие было полностью оправдано тем, что надо было вести войну, поэтому заградительные отряды, которые стреляли в спину нашим солдатам, они были, конечно же, легитимными, потому что надо же было защищать Отечество».

Можна уявити, які рекомендації міг дати Януковичу цей політтехнолог під час побиття студентів на майдані.

Підсумовуючи, зазначу, що сучасна гібридна війна, що включає в себе не лише збройне, а й інформаційне і психологічне протистояння, свідчить про глибинні відмінності між авторитарною і демократичною парадигмами. Як писав Олексій Толстой, «є дві Русі. Перша – Київська – має своє коріння у світовій, а щонайбільше в європейській культурі. Ідеї добра, честі, свободи, справедливості розуміла ця Русь так, як розумів їх увесь західний світ. А є ще друга Русь – московська. Це Русь – закон тайги, монгольська, дика, звіряча. Ця Русь зробила своїм національним ідеалом криваву деспотію і дику запеклість. Ця московська Русь із давніх-давен була, є і буде цілковитим запереченням всього європейського і запеклим ворогом Європи».

Василь Чабанов

*кандидат філософських наук,
викладач кафедри політології і соціології*

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ У РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

**«В серці волонтерства зібрані ідеали служіння, солідарності і віра у те, що разом ми можемо зробити цей світ кращим»
Кофі Анан , генеральний секретар ООН**

Європейський цивілізаційний вибір українців був під загрозою зриву у зв'язку із, здавалось би, зовсім неочікуваним рішенням представників тодішньої української влади щодо зміни зовнішньополітичного вектору розвитку України. Як реакція на таке рішення влади, 30 листопада 2013 року стався Майдан. Як суспільно-політичний рух, триває він і досі. Із найперших днів грудня сотні простих людей стали волонтерами, працюючи на кухні, організовуючи забезпечення продуктами харчування протестувальників, роздаючи друковані листівки. Пізніше, коли ескалація конфлікту наростала, волонтери чистили сніг та зішкрябували лід із тротуарів, підвозили шини, збирали медикаменти та кошти на необхідні речі. У лютому, як того вимагала ситуація, волонтери організовували польові шпиталі, підшукували житло та розселяли людей, надавали медичну та психологічну допомогу. Окремо займались організацією лікування поранених майданівців за кордоном. Організація та виконання такої колосальної роботи стало

зразком справжнього згуртування та самоорганізації українців у цей переломний і непростий час відстоювання власної гідності та незалежності.

Потім був Крим і розгортання масштабного конфлікту на Сході України, який триває й досі. Потреби у волонтерській допомозі зросли у десятки-сотні разів. І вже робота попередніх місяців видавалась не такою масштабною і лише початковою, порівняно із тими викликами, складністю та об'ємом задач, які постали перед волонтерами в подальшому. Саме тоді по всій країні з'явилися сотні волонтерських ініціатив, що почали діяти на перманентній основі і запрацювали у повну силу.

Самовіддана, оперативна, організована робота волонтерських груп стала потужним фактором підтримки діяльності держави, особливо, у перші місяці конфлікту. Як показав досвід, найменше були готові до можливого конфлікту саме ті офіційні структури, які якраз мали б найефективніше діяти у ситуації, що склалася. На перших порах до волонтерів звертались усі, включаючи чиновників. Потрібно військово спорядження – є, потрібно обладнання – приймайте, потрібно оперативно доставити вантаж на передову – будь ласка. З'явився навіть жарт про міфічну всесильність волонтерів: «Чому в Україні досі немає ще ядерної зброї? Та тому, що до волонтерів ще ніхто не звертався». Така згуртованість і здатність волонтерів вирішувати нагальні проблеми, очевидно, певним чином розслабила апаратну структуру держави, яка б мала цим займатись. Волонтерам навіть не раз доводилось чути від кадрових офіцерів: «Залиште, цим займатись, бо так вони ніколи не захотять нічого змінювати і робити». Така ситуація, з однієї сторони, викликає подив, а, з іншої, чому ж дивуватись, якщо система національної безпеки України цілеспрямовано руйнувалась усі роки незалежності, а особливо активно останні п'ять років.

Перевагою часто є те (як це не парадоксально), що волонтерські ініціативні групи не працюють із офіційними структурами. І полягає вона у тому, що тут рішення приймається майже миттєво й одразу ж починається робота із вирішення проблеми. Такою оперативністю, на жаль, на сьогодні не може похвалитись, скажімо, Міноборони. Корисним у цій співпраці було б хоча б, якби офіційні структури взяли на себе відповідальність за координацію волонтерських груп.

Тому слід зазначити, що з частиною соціально-економічних та військово-політичних викликів, що постали на сьогодні, громадянське суспільство, очевидно, справиться самостійно, але інший блок (і основний) питань, повинна все ж на себе перебирати держава. Організаційна та процесуальна участь останньої, на жаль, ще досить слабка.

Діяльність українських волонтерів сконцентрована навколо трьох напрямків допомоги, що надається у нон-стоп режимі: 1) діяльність, спрямована на підтримку проведення АТО (збирають кошти на банківські картки, зв'язуються з командуванням підрозділів, якими опікуються і самі або через логістичні групи доставляють закуплене. Усі витрати ретельно записують та звітують усно, через повідомлення у пресі чи виставляють інформацію на інтернет-сторінках); 2) робота, спрямована на вивезення з передової, надання першої медичної допомоги, подальше лікування, відновлення та реабілітація поранених бійців; 3) переселенці

(пошук недорогого помешкання, реєстрація, збір та розповсюдження матеріальної та гуманітарної допомоги).

Матеріальна допомога на сьогодні вимірюється сотнями мільйонів зібраних пожертв; кілька сот тисяч людей отримали благодійну допомогу, кілька тисяч волонтерів залучених до збору пожертв і надання допомоги.

Ініціативні групи волонтерів Кам'янецьчини допомагають і нашим студентам з історичного факультету, які на даний час перебувають у зоні проведення Антитерористичної операції. Крім цього, студенти першого курсу історичного факультету у вільний від навчальних занять час беруть активну участь у волонтерській діяльності. Це збір коштів, необхідних речей для військових у волонтерських наметах, допомога по сортуванню, пакуванню й оформленню гуманітарних вантажів.

Волонтерська структура з перших днів військового протистояння і до сьогодні є тим надійним тилом для українських бійців, які самовіддано боронять рідний край, відстоюючи право на свободу, честь, гідність та життя в незалежній Україні. Специфіка волонтерської допомоги полягає у перманентності роботи та титанічності зусиль, що потребують постійної включеності у процес. Адже волонтеру, який взяв на себе відповідальність, потрібно постійно тримати руку на пульсі процесу та бути готовим, не зволікаючи, приступити до вирішення чергової проблеми.

Навіть доводиться спостерігати, що така благодійна діяльність формує певним чином і «стиль життя» самих волонтерів. Дзвінки на кілька мобільних телефонів надходять регулярно з самісінького ранку і до пізнього вечора, а нерідко турбують серед ночі. Також це жертвування власними інтересами, вільним часом, власними справами, неможливість приділення більшого часу сім'ї, дітям в ім'я високої місії. А все тому, що у волонтера, як справжнього патріота, є почуття відповідальності. Часто волонтери діють не завдяки, а всупереч. Але так просто вони вже не можуть все залишити, особливо, в умовах, що держава поки що не справляється із такою роботою.

Видається очевидним, що серйозним прорахунком ворожої системи (і так званої п'ятої колони в Україні, і зовнішньої структури) стало неврахування та непередбачування такої масової підтримки волонтерами та звичайними людьми боротьби українського народу за свою незалежність. Вороги певно були впевнені, що якщо вони цілеспрямовано нищили нашу державну систему стільки років, то свої загарбницькі плани буде досить легко втілити. Але ж прорахувались...

Революція Гідності сама собою дає, нарешті, відповідь українцям, стосовно того ким вони є. Водночас на зовні виходять ризики та потенційні небезпеки, які можуть стати реальною загрозою для нас у майбутньому. Тому потрібно бути пильними та продовжувати відстоювати власну державну самобутність.

УКРАЇНА: ВЛАДА ТА СУСПІЛЬСТВО – НОВИЙ ФОРМАТ ВЗАЄМВІДНОСИН

Майдан відкрив серця мільйонів українців для нової України. Нам вдалося втримати державу у постреволуційному хаосі, проголосувати за нового Президента, обрати парламент. Сьогодні українці відстоюють державність у неоголошеній війні з російським окупантом.

Революція Гідності вирішила головне питання: після 24 серпня – Дня проголошення Незалежності України зруйнувала міцний двадцятирічний посткомуністичний політико-економічний, корупційний і національно-зрадницький зв'язок правлячих еліт в Україні з імперсько-комуністичною за своєю сутністю Російською Федерацією. Ратифікувавши Угоду про асоціацію з ЄС, Україна взяла прямий курс на євроінтеграцію, без досягнення якої майбутнє збереження державної незалежності і надалі залишатиметься під загрозою.

Та найважливіші зміни відбулися в свідомості кожного із нас. У головах мільйонів українців досі триває революція – революція цінностей, яку детермінував Майдан. Цей процес є значно глибшим, ніж економічні, соціальні реформи і триватиме не один рік. Корупція, патерналізм, низький рівень довіри до всіх інституцій влади, відсутність бажання нести відповідальність – цінності, які на різних рівнях держави культивувалися роками, безумовно не можна подолати за кілька місяців. Та все ж перші кроки у цьому напрямку вже здійснюються. З'явилося більше інструментів впливу суспільства на владу, політиків: громадські організації, публічні акції протесту, медіа-кампанії та інше.

Люстрація, при всій її карикатурності, також дозволяє освіжити управлінську вертикаль.

У масовій свідомості українців формуються нові вимоги до політичної еліти, в першу чергу щодо їх якісного оновлення. Адже сьогоденні реальні представники влади, тією чи іншою мірою, є вихованцями та спадкоємцями учорашніх комуністичної та посткомуністичної еліт. Відчуваючи страх за своє матеріальне благополуччя (як правило здобуте корупційним шляхом) і загрозу чергового народного гніву та бунту, вони вимушені корегувати як власну політичну діяльність, так і політичний режим в Україні.

А тому, незалежно від того, хочуть вони цього чи ні, але наразі вимушені змінювати політичну систему нашої держави. Очевидним вже є те, що сучасна українська політична еліта – явище тимчасове і перехідне. Їм у потилицю дихає нове покоління, народжене вже в незалежній державі України і проникнуте відчуттям власної гідності, патріотизму, вільнодумства, справедливості, відкритості до світу. І це покоління твердо бажає жити у правовій, демократичній державі, а не сімейно-клановій і олігархічно-корупційній державі. І саме це покоління доведе до завершення черговий етап формування громадянського суспільства.

Ключове питання оновлення політичних еліт – прозорість фінансування політиків, зокрема, фінансування політичних партій із бюджету. Саме це унезалежнюватиме українські партії від олігархів, а відтак запроваджуватиме нові правила гри в українській політиці.

Тема державного фінансування політичних партій – це ще тест на зрілість політичних сил, на їх вміння порушувати непопулярні теми, жертвуючи власним рейтингом заради нової якості політики. Цей тест поки не пройшла жодна парламентська політична сила. Принаймні, програма жодної із них не містить положень про державне фінансування політичних партій.

Звісна річ, справа не лише у відсутності розуміння необхідності державної підтримки громадянами. Є ще й позиція олігархів, які фінансують парламентські політичні сили, і за будь-що не бажають втрачати контроль над тими, чие голосування гарантує їм збереження економічних монополій та надприбутків.

Олігархи розуміють, що втрата впливу над політиками спричинить справжню революцію в українській політиці та економіці, коли основною цільовою аудиторією політиків стануть не олігархи-спонсори, а ідеологічно визначені групи громадян.

У цьому напрямку варто залучити досвід розвинутих європейських держав. Так, у країнах ЄС, загалом, існує два підходи до державного фінансування. У межах одного – політичним партіям щорічно надаються кошти на повсякденну статутну діяльність, у межах другого – партіям відшкодовуються витрати на проведення виборчої кампанії.

Загальна філософія Європи полягає в тому, що підтримка має надаватися лише партіям, які беруть активну участь у виборах та мають підтримку виборців.

Так, у Швеції для отримання підтримки держави достатньо, якщо впродовж останніх виборів партія набере не менше 2,5% голосів. За такого підходу традиційні політичні сили конкурують із новими політичними проектами, а партійна система уникає консервації. Нашій державі варто обрати саме таку модель, яка сприятиме оновленню українського політикуму.

Окрім державного фінансування політичних партій, є доцільним і заборона платної політичної реклами, яка діє в більшості країн Західної Європи. Логіка такої заборони полягає в тому, що платна реклама створює нерівні умови участі політиків у виборчій кампанії.

Якби в Україні діяла така заборона, то, наприклад, на мажоритарному окрузі у вчительки й олігарха були би приблизно рівні умови для ведення агітації. Тоді як зараз на одномандатних округах без значних сум грошей, які витрачатимуть на пряму рекламу, виграти вибори, фактично, неможливо.

Відсутність платної політичної реклами – це ще один стимул для політиків спілкуватися із громадянами безпосередньо, особисто.

Запровадження державного фінансування партій та заборона політичної реклами – це лише частина нових правил політики, за якими вона перестане бути бізнесом для олігархів.

2014 рік став роком перелому. Однак лише від кожного з нас буде залежати успіх чи невдача цих перетворень. Є надія на досвідчене громадянське суспільство, солідарність людей. Тепер черга за якісною зміною еліт,

формуванням нових політичних сил, представники яких стануть вибудовувати у своїй політиці нову стратегію взаємин із народом. Основою якої стане пріоритетність інтересів громади.

Марат Цішковський

*настоятель Храму Різдва Христового
при Кам'янець-Подільському
національному університеті
імені Івана Огієнка
митрофорний протоієрей*

РОЛЬ УПЦ КП У ПОДІЯХ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Удосвіта 30 листопада 2013 року від Різдва Христового до Економічної брами Михайлівського Золотоверхого монастиря УПЦ КП у Києві дісталися студенти та молоді протестувальники, що їх жорстоко побили на столичному майдані Незалежності озброєні спецзасобами бійці підрозділу міліції особливого призначення «Беркут» за наказом голови Київської міліції.

Ось як прокоментував цю подію проректор КПБА протоієрей Олександр Трофимлюк, що тієї ночі був старшим у монастирі: « - Десь о п'ятій годині ранку ми почули крики та стук у двері навчального та монастирського корпусів. Як з'ясувалось, це частина втікачів з Майдану потрапила на територію монастиря через задню металеву огорожу і почала грукати ... ,... ченці вийшли і відкрили велику браму ..., ...далі все відбувалось дуже стихійно, на рівні інстинктів – були люди, що кричали про допомогу, і ми її надали». Згодом ситуація почала приходити вже у більш раціональне русло – протоієрей Олександр зв'язавсь зі Святійшим Патріархом Філаретом й отримав благословення на притулок усіх, що його потребували, відбулася зустріч із активісткою Русланою про подальші дії, відбулася розмова з ГУМВС Києва, адже силовики від 9-ї години того ж дня чатували біля Економічної брами монастиря. Монастир не мав достатньо місця для відпочинку постраждалих від розгону, а тому люди спали на застеленій підлозі собору, а ченці читали для них впродовж ночей молитви. Так і гоїлись серця й думки кращих дітей і синів України.

Упродовж суботнього дня люди сходились на Михайлівську площу перед монастирем, виражаючи свою незгоду із діями влади й усю ніч на 1 грудня залишалися біля вогнищ на площі та у Михайлівському Соборі. 1 грудня у Неділю після Служби Божої, о 12 годині відбулося Народне Віче біля пам'ятника Тарасу Шевченку і, далі, сотні тисяч киян та гостей міста зібрались на Майдані Незалежності та попрямували до Адміністрації Президента, де відбулося нещадне побиття людей. Згодом Президент Янукович збирав представників суспільства, де Патріарх Філарет прямо дорікав главі держави за невиконання ним обіцяної всьому народу Євроінтеграції. Пізніш, Священний Синод УПЦ КП схвалив і підтримав позицію Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета з приводу поточної суспільно-політичної ситуації в Україні, висловлену в заявах, зверненнях та публічних виступах, а також прийняв Звернення до українського народу та

Президента України Віктора Януковича із закликом до діалогу та мирного вирішення існуючих суспільних і політичних протиріч. Також Священний Синод закликав усю повноту Київського Патріархату та всіх віруючих до посиленої молитви за Україну і український народ, за мир і недопущення міжусобної ворожнечі.

Після закінчення Різдвяно-Богоявленських свят, реагуючи на нові закони, що обмежували права і свободи громадян України, активісти Євромайдану відкинули спецпризначенців «Беркуту далеко за межі оточеного барикадами Майдану».

22 січня 2014 року Священний Синод звернувся до всеукраїнської пастви і всіх віруючих із закликом продовжувати молитви про мир в Україні і збереження нашої держави від міжусобиць та благословив у всіх храмах Київського Патріархату під час богослужіння виголошувати на потрійній ектенії після прохання про Богом бережену Україну нашу, додаткові прохання, а також у визначений священником час, підносити особливу молитву за Україну, затвердивши запропоновані тексти додаткового прохання і самої молитви. Синод 22 січня, також, підтримав Заяву Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета від 21 січня 2014 р. під назвою «Пам'ятайте про особисту відповідальність!» та констатував, що вона повністю відображає позицію УПЦ Київського Патріархату з цього питання.

На офіційному сайті Президента України з'явилася інформація про нагородження Святійшого Патріарха Філарета орденом «За заслуги». У відповідь Глава Української Церкви відмовився від будь-яких нагород у час біди народної.

Увесь наступний місяць у Києві тривало жахливе протистояння нелюдської влади супроти прагнень власного народу, яке супроводжувалося збільшенням числа смертельних жертв серед активістів Євромайдану. 18 лютого минулого року силовики звузили кільце, оточили Майдан та вчинили невдалу спробу знищити табір. Вранці силовики відступили, а натомість, у подальшому, розпочали розстріл Небесної Сотні ...

Священний Синод Української Православної Церкви Київського Патріархату вже 20-го лютого ухвалив припинити з 20 лютого 2014 р. поминання влади під час богослужінь, через те, що державною владою не були почуті неодноразові заклики Церкви не застосовувати зброю проти народу, який обрав владу для служіння собі та Україні, а не для вчинення насильства і вбивств. Синод закликав владу негайно припинити застосування зброї проти українського народу та нагадав її представникам про особисту відповідальність перед Богом за невинно пролиту кров та ухвалив під час богослужіння молитви «за Богом бережену Україну нашу і український народ».

Коли ж за два дні Президент Янукович утік із держави, то Священний Синод під головуванням Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета скасував непоминання влади за богослужінням, водночас, звернувшись до УПЦ (Московського Патріархату) і УАПЦ із закликом невідкладно розпочати діалог щодо об'єднання в єдину Помісну Православну Церкву і утворив комісію для ведення діалогу, а 28 лютого 2014 року під головуванням Святійшого Патріарха Синод ухвалив рішення про необхідність підносити особливі молитви за

об'єднання українського православ'я та утворення єдиної Помісної Української Православної Церкви, а також, ухвалив припинити підносити запропоновані 22 січня молитви, що були запроваджені під час суспільно-політичного протистояння.

Взагалі, Церква Київського Патріархату часто збиралася у складі вищого свого керівництва, адже минулорічні події в Україні вимагали негайної духовної реакції з боку нашого духовенства.

14 травня 2014 року Священний Синод під головуванням Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета звернувся до представників державної влади України з проханням, наскільки це можливо, захистити духовенство і громади Київського Патріархату в Донецькій та Луганській областях від нападів і погроз злочинців. Запросив міжнародне співтовариство, міжконфесійні та громадські правозахисні організації звернути увагу на порушення прав віруючих УПЦ КП у східних областях України. Також, закликав керівництво УПЦ Московського Патріархату публічно, у ясних і недвозначних виразах, засудити діяльність окремих представників Московського Патріархату у підтриманні терористів і озброєних сепаратистів, відмежуватися від неї і покарати винних

У зв'язку з подальшим нагнітанням агресії проти України шляхом підтримки з Росії терористичних та сепаратистських сил Священний Синод ще раз засвідчив засудження Церквою такої злочинної діяльності як каїнового гріха братовбивства.

Синод повністю підтримує Заяву Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета від 3 травня 2014 р.

26 липня 2014 року Священний Синод утворив синодальне Управління з питань благодійницької діяльності і гуманітарної допомоги та закликав всеукраїнську паству продовжити збір та надання допомоги військовослужбовцям, біженцям та постраждалим мешканцям Донбасу

21 жовтня на засіданні Синоду Святійший Патріарх доповів, що у зв'язку з агресією, вчиненою керівництвом Росії проти України, окупацією ним Криму та роздмухуванням і підтриманням військових дій на Донбасі десятки тисяч людей стали вимушеними переселенцями, сотні тисяч залишаються жити в районах, постраждалих внаслідок бойових дій. Всі вони потребували та продовжують потребувати допомоги. Постійної підтримки також потребують українські військовослужбовці та добровольці, які мужньо захищають нашу державу від зовнішньої агресії. Виконуючи євангельську заповідь милосердя до ближніх та відгукнувшись на заклик Предстоятеля, починаючи з березня місяця Українська Православна Церква Київського Патріархату в цілому, Київська Патріархія, єпархії, окремі парафії, духовенство і віруючі в Україні та у Діаспорі постійно збирають і передають потребуючим – вимушеним переселенцям, мешканцям Донецької та Луганської областей, які залишаються жити у зоні бойових дій та на окупованих агресором територіях, – продукти харчування, одяг, медикаменти, інші потрібні речі, а також кошти. Так само активно всеукраїнська паства допомагає Збройним Силам, Національній гвардії та добровольцям. Було передано автомобілі, в тому числі для надання термінової медичної допомоги, засоби

особистого захисту (каска, бронезилети, тощо), одяг, медичні препарати, продукти харчування, інші необхідні речі. Створений на попередньому засіданні Священного Синоду Відділ соціального служіння і благодійності плідно проводить свою роботу, постійно розширюючи об'єм і напрямки праці. В цілому Українською Православною Церквою Київського Патріархату було зібрано і передано та використано за призначенням 22 мільйони 360 тисяч гривень коштів та 1860 тон гуманітарних вантажів.

Водночас церква суворо стежить за дотриманням євангельського закону, а тому 26 грудня 2014 року Священний Синод під головуванням Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета за вчинення дій, несумісних з саном єпископа, які стали причиною спокуси та критики на адресу Церкви, порушення 83 Апостольського правила, яким єпископу забороняється займатися військовою справою, преосвященного Кирила, єпископа Ужгородського і Закарпатського, заборонив у священнослужінні до повного покаяння, а пізніш, після невиконання згаданої умови, виключили зі складу єпископату Київського Патріархату.

Історія Київського Патріархату на сьогодні міцно переплетена із сьогоденням нашої стражденної держави. Ані державі, ані громадянам неможливо уникнути власної долі. Також, ніхто інший не розв'яже вузла стосунків поміж таким утворенням як Росія та українським народом. Можливо, що справа не лише у нерівності військових потенціалів наших країн. Найперше, потрібно, щоб держава, подібно до Київського Патріархату, була простою та зрозумілою в своїй меті, як щодо ворогів, так і щодо друзів. Лише у цьому криється справжня сила, яка є зрозумілою і людям, і Самому Богові.

ДОДАТОК

**Заява
Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета
з приводу ескалації насильства в Україні**

*Дорогі брати і сестри!
Шановні співвітчизники!*

Останні трагічні події в Україні нікого не можуть залишити байдужим. Внаслідок збройного протистояння знову ллється кров, гинуть люди. Проти нашої країни триває неоголошена війна.

Вчора трагедія сталася у Одесі, коли озброєні особи напали на ходу за єдність України, вбили кількох її учасників, чим спровокували реакцію опору. Внаслідок сутички в будинку профспілок сталася пожежа в якій загинули десятки людей.

Перед цим антиукраїнські активісти в Донецьку вчинили напад на мирний захід прихильників єдності України, учасники якого зазнали побиття.

Протягом кількох тижнів м. Слов'янськ Донецької області фактично захоплене терористами, які беруть у полон заручників, катують та звіряче

вбивають людей. озброєні особи також захопили низку будівель органів державної влади і місцевого самоврядування у Донецькій та Луганській областях.

Необхідно підкреслити, що кожен громадянин має право мирно, без зброї висловлювати свої політичні переконання. Але будь-які посягання на конституційний лад, єдність, територіальну цілісність та недоторканість кордонів України є не політичною діяльністю, а злочином, який має зупинитися та каратися згідно до закону.

На останньому я хочу особливо наголосити – якими б не були явними і небезпечними злочини, вони мають зупинитися і каратися згідно до закону. За будь-яких обставин вчинення самосуду є неприпустимим, що засвідчує і Божий Закон, і людський.

Численні неспростовні докази, на які також спирається у своїх висновках і міжнародне співтовариство, підтверджують, що за цим спалахом насильства і терористичними акціями стоять спеціальні служби Російської Федерації, відповідальність за дії яких лежить на політичному керівництві Росії та особисто її Президенті. Службовці російських спеціальних підрозділів, завербовані ними агенти серед українських громадян, найманці з Росії роблять все для того, щоби роздмухувати протистояння, чинити провокації, примножувати жертви.

Їхньою метою є руйнування української державності, створення приводу для відкритого збройного вторгнення Росії на територію України і окупації наших земель.

Контрольовані російською владою ЗМІ продовжують небувалу за своїм розмахом кампанію брехні, що також є складовою частиною неоголошеної війни проти України. Учасникам цієї кампанії слід пам'ятати, що свідоме примноження неправди є служінням сатані.

Чинячи зло російська влада намагається приховати правду – так само, як це робилося під час окупації Криму, коли ця ж влада відмовлялася визнавати російську приналежність окупаційних військ. Але від Бога не сховати правди – Він все бачить і кожному відплатить згідно із заслуженим.

Тому від імені Церкви ще раз закликаю керівництво Росії та його підлеглих і поплічників в Україні одуматися, зупинитися, не примножувати гріхів, не провокувати нове кровопролиття, не накликати на себе більший гнів Божий.

Кожен, хто віддає злочинні накази на роздмухування в Україні громадянського протистояння і сепаратизму, на збройне захоплення державних приміщень, на вчинення провокацій, на пролиття крові та вбивства, кожен, хто фінансує ці дії, хто їм сприяє чи бере в них участь, хто перешкоджає припиненню таких злочинів – чинить гріх братовбивства, гріх Каїна, за який рано чи пізно дасть відповідь перед Богом. Таким маємо сказати словами, що промовив Архистратиг Михаїл до сатани: «Нехай заборонить тобі Господь» (Іуди 1:9).

Нам потрібен широкий суспільний діалог, подолання ворожнечі, об'єднання зусиль у побудові кращої України. Але конституційний лад, єдність, територіальна цілісність, недоторканість кордонів України є аксіомами, які ніхто не має права ставити під сумнів, незалежно від політичних переконань. У цих питаннях визначальною може бути воля лише всього народу України, а не окремих партій, груп чи мешканців певних територій.

Хочу підкреслити – в Україні немає зараз і не повинно бути в майбутньому ворожнечі до Росії як країни чи росіян як нації. Знання мов, різноманітність політичних поглядів також мають слугувати благу і єдності українського народу, а не ставати приводом до розпалювання ненависті.

Хоча це і важко, але так нам наказує Господь: «Любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто проклинає вас, добро творіть тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто кривдить і гонить вас, щоб ви були синами Отця вашого Небесного» (Мф. 5:44-45). Нам, як християнам, не слід забувати, що ворожнечу між людьми сіє наш єдиний справжній ворог – диявол. Тому маємо пам'ятати: «Наша боротьба не проти крові і плоті, а проти начальства, проти влади, проти світоправителів темряви віку цього, проти духів злоби піднебесних» (Еф. 6:12).

Боротьба ця звершується в тому числі й молитвою. Тому знову і знову належить підносити молитви до Бога з проханням зупинити примноження зла і ворожнечі між людьми: «Нехай не осоромляться всі, що надіються на Тебе, а осоромляться ті, що беззаконствують даремно... Спаси, Боже, народ Твій від усіх страждань його» (Пс. 24:3,22).

Закликаю всіх словами Писання: «Нікому не відплачуйте злом за зло, але дбайте про добро перед усіма людьми. Якщо можливо і залежить від вас, перебувайте в мирі з усіма людьми... Не бувай переможений злом, а перемагай зло добром» (Рим. 12:17,21).

Нехай милостивий Господь упокоїть душі всіх загиблих, подасть здоров'я пораненим, заспокоїть збурені серця, добрих зміцнить на шляху правди, а злих відверне від шляху погибелі.

Боже благословення нехай перебуває над усіма, хто в той чи інший спосіб захищає мир і єдність України. Впевнений, що зло і неправда обов'язково будуть переможені, про що свідчить нам і наше християнське сповідання: «Христос Воскрес! – Воістину Воскрес!»

ФІЛАРЕТ,

Патріарх Київський і всієї Руси-України

3 травня 2014 р.

Української Православної Церкви Київського Патріархату до українського народу про боротьбу з гріхом корупції

*Дорогі брати і сестри!
Шановні співвітчизники!*

В час, коли зовнішній ворог намагається побороти і полонити нашу державу, є внутрішній ворог, який руйнує її не менше, ніж зброя супротивників. Цей ворог – корупція. Підкуп можновладців, розкрадання суспільних коштів з державного та місцевого бюджетів, привласнення чужого, використання влади і повноважень не для служіння суспільству, а для власного збагачення, інші види корупції – все це є порушенням не тільки людського закону, але і Божих заповідей.

Бог у Священному Писанні засуджує тих, хто здобуває неправдиву вигоду. «Не викривляй закону, не дивися на особи і не бери дарунків, тому що дарунки засліплюють очі мудрих і перекручують справу правих; правди, правди шукай,

щоб ти був живим» (Втор. 16:19-20). «Віддаляйся від неправди і не умертвляй невинного і правого, бо Я не виправдаю беззаконника. Дарів не приймай, бо дари роблять сліпими зрячих і спотворюють справу правих» (Вих. 23:7-8).

Також Бог попереджає, що Сам буде суворо судити тих, хто бере хабарі і чинить беззаконня. «Хабарі беруть у тебе, щоб проливати кров; ти береш рист і лихву і насильством вимагаєш користь у ближнього твого, а Мене забуто, – говорить Господь Бог. І ось, Я сплеснув руками Моїми за користолобство твоє, яке виявляється у тебе, і за кровопролиття, що відбувається посеред тебе. Чи устоїть серце твоє, чи будуть тверді руки твої у ті дні, у які буду діяти проти тебе? Я, Господь, сказав і зроблю» (Єзекиїль 22:12-14).

Враховуючи все це, а також досі широку розповсюдженість в українському суспільстві гріха корупції Священний Синод визначив, що винні у корупції – як ті, що вимагають і отримують вигоду від корупційних дій, так і ті, хто надають таку вигоду з власної ініціативи чи на вимогу, – **підлягають відлученню від Причастя Тіла і Крові Христових, якщо діяльно не розкаються в цьому гріху і не виправляться.**

Гріх корупції особливо важким є у нинішній час, коли сотні наших співгромадян пожегтвували і жертвують своїм життям за свободу і незалежність України, десятки тисяч живуть у вигнанні, сотні тисяч перебувають у місцях ведення бойових дій, мільйони виявляють свою жертвність, віддаючи часом останнє для підтримки захисників Вітчизни та потребуючих. Той, хто навіть в цих умовах дозволяє собі брати участь у корупції, уподібнюється Іуді Іскаріоту. Бо Іуда за гроші продав Спасителя, а ці за гроші та матеріальні блага зраджують рідну землю та своїх співвітчизників. Відплата таким буде така ж, як і для Іуди – ганьба і вічне осудження.

Дорогі брати і сестри!

Зараз корупція здається ще глибоко вкоріненою і майже непоборною. Але маємо бути твердо переконані, що спільними зусиллями та з Божою допомогою ми можемо подолати суспільне зло корупції, яке породжує інші біди та негаразди і в економіці, і в політиці, і в державному, і у приватному житті.

Тому закликаємо вас самих в жодному разі не брати участь у корупційних діяннях та викривати тих, хто їх чинять. Корупціонерів же закликаємо до покаяння і виправлення, бо якщо людський закон і не завжди карає злочинців вчасно та належним чином, то Бог, як нелицемірний Суддя, обов'язково достойно відплатить нерозкаяним корупціонерам і Його праведного осудження ніхто з них не уникне.

Нехай у боротьбі зі злом корупції нам усім допомагає Господь.

Закликаю на весь український народ Боже благословення!

Від імені Священного Синоду
Української Православної Церкви
Київського Патріархату –
ФІЛАРЕТ,
Патріарх Київський і всієї Руси-України
21 жовтня 2014 року

Руслан Йолтуховський
*вчений секретар Кам'янець-Подільського державного
історичного музею-заповідника;
аспірант кафедри історії України
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

**ВІДОБРАЖЕННЯ В ЕКСПОЗИЦІЇ І ФОНДАХ
МУЗЕЮ-ЗАПОВІДНИКА ПОДІЙ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ
(ЛИСТОПАД 2013 – ЛЮТИЙ 2014 рр.)**

Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник є одним з найдавніших музеїв України, який цього року відзначає своє 125-річчя. Маючи потужні фонди і музейні експозиції, в яких представлено історію міста Кам'янця-Подільського від найдавніших часів до сьогодення, музей-заповідник є постійним місцем проведення тематичних лекцій і екскурсій для школярів, студентів, гостей та туристів міста. Він відіграє важливу роль у формуванні національної свідомості молоді та історичній просвіті населення краю та України.

Важливе місце у проведенні зазначеної роботи відводиться історичній експозиції «Історія Поділля та Кам'янця-Подільського у ХХ – на початку ХХІ ст.». 24 серпня 2014 р. до 23 -ї річниці Незалежності України в музейній експозиції було зроблено доповнення присвячені подіям Революції Гідності (листопад 2013 – лютий 2014 рр). До складу робочої групи увійшли працівники музею-заповідника: кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник В. Нестеренко та завідувач історичного відділу Л. Валяровська. Проект-дизайн та художнє рішення належить художнику музею-заповідника А. Сушарник. Перед новою експозицією стоїть мета зобразити події Революції Гідності, які відбувалися в Києві і Кам'янці-Подільському та участь у них кам'янчан.

У процесі створення експозиції працівники музею-заповідника зверталися по допомогу до безпосередніх учасників подій. з метою як найповніше показати революційні події. Експонатами допомогли кам'янецькі активісти Майдану, зокрема З. Онищук, І. Сенюк, М. Мошак, О. Мазурик, С. Полятинчук, прес-служба міської Ради Кам'янця-Подільського, члени місцевого осередку ВО «Свобода»: М. Сливка, М. Посітко, Е. Крилов та інші. При цьому потрібно зазначити, що багато активних учасників Революції Гідності, на той час перебували на Донбасі у зоні проведення АТО.

Матеріали, представлені в експозиції, за задумом робочої групи поділені на три основні блоки, а саме: 1) Події на Майдані Незалежності у м. Києві та участь у них кам'янчан. У ньому демонструється те роздоріжжя, на якому в листопаді 2013 р. опинилася тодішня українська влада в особі Президента України В. Януковича, прем'єр-міністра М.Азарова, провладної «Партії Регіонів», а також те, з чим у більшості громадян України асоціювалась тодішня влада. Показано це через фотографії замиської резиденції Межигір'я, представники т.з. родини Януковича, золотий унітаз, спецпризначенців «Беркута», «тітушок». На противагу цьому

відображено реакцію українського суспільства, яке показано через фото Маршу мільйонів 1 грудня 2013 р., а також через символ українського народу, поета-пророка Т. Шевченка. На інших фотографіях показано події, які відбувалися на столичному Майдані Незалежності та участь у них кам'янчан. Поряд з фотографіями значне місце займають особисті речі та документи учасників подій. Серед них хотілось би виділити матеріали про кам'янчанина, козака четвертої сотні самооборони Майдану Д. Цепи, який під час подій на Євромайдані отримав п'ять вогнепальних поранень. Значне місце в експозиції займають речові експонати, а саме: будівельні та військові шоломи, шини, бруківка, спортивні шапки з логотипом Євромайдану, протигаз, печатки, відстріляні гільзи, аптечка, наліпки, біта тощо.

У другому блоці відображено Кам'янець-Подільський Євромайдан, як складову частину загальноукраїнських подій Революції гідності. На фото зображено марші молоді по вулицях міста із закликом до кам'янчан підтримати всеукраїнську акцію протесту. Мітинги біля будівлі міськвиконкому та виступи на ньому представників різних політичних партій, громадських організацій, представників інтелігенції міста, студентських активістів, священослужителів різних християнських конфесій (окрім УПЦ МП). Для показу атмосфери, що була в місті на той час, використано примірники кам'янецької преси: «Подільщина», «Кам'янець-Подільського вісника», інформаційного бюлетня «Вісник Майдану». Розмішено також відозву Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника «Про підтримку Євроінтеграційного курсу України».

У третьому блоці представлено матеріали, які відображають трагічні й криваві події, які відбувалися на столичному Майдані Незалежності та біля будівлі СБУ у м. Хмельницькому. Тут представлено загальне фото героїв «Небесної сотні», а також семи представників «Небесної сотні» з Хмельниччини, зокрема А. Корнеєва, В. Васильцева, М. Дзявкульського, С. Бондарчука, Л. Шеремет, Д. Пагора, А. Мазура. Розмішено звернення міського голови Кам'янець-Подільського М. Сімашкевича про оголошення 19 лютого «Днем жалоби». А також відеофільм, присвячений голові Рудської сільради А. Корнеєву загиблому від кулі снайпера.

У рамках відкриття експозиції відбувся круглий стіл на тему: «Незалежна Україна: здобутки, виклики та втрати». В його роботі брали участь наукові співробітники музею-заповідника та активісти Євромайдану. Учасники круглого столу обговорили питання: Революція гідності: причини, передумови та наслідки. Своїми думками з цього питання і спогадами поділилися М. Мошак, В. Товкайло, Е. Крилов, З. Онишук, голова Кам'янець-Подільської міської організації ВО «Свобода» М. Посітко, представниця української діаспори в Греції Г. Загура.

Музей-заповідник далі опрацьовує теми Революції Гідності, що охоплюють такі напрямки: експозиційне відображення подій Революції Гідності, формування відповідних фондів колекцій (Додаток), проведення круглих столів. Так, 27 листопада 2014 р. до 1-ї річниці Євромайдану, проведено круглий стіл на тему: Революція Гідності та її вплив на сучасні політичні процеси в Україні та Європі. Головними доповідачами на ньому стали викладачі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка – доктори історичних наук,

професори В. П. Газін та В. С. Степанков. У своїх виступах доповідачі акцентували увагу учасників круглого столу на питаннях: 1. Україна на геополітичній карті світу; 2. Уроки Революція гідності.

ДОДАТОК

Oksana Khmylevska 23.12.2014 (лист отримано електронною поштою)

Доброго дня, Руслане!

Ще з літа збиралася вам написати про Вашого земляка, майданівця та добровольця АТО Павла Стрельчука. І от, нарешті, на завершення року зважилася. Пам'ять про цю світлу людину – це мій моральний обов'язок.

Народився Павло 08.08.1973, а помер 26.07.2014, за фахом інженер - електрик, по смерті залишив двоє дітей – Олексій 10 років та Катерина 16. Родом з Кам'янця. Тут пройшло дитинство, молодість Павла. В цьому місті проживають друзі його дитинства, сестра Наталка з родиною, а також батьки Віра та Володимир Стрільчуки. Щодо прізвища (Павло пишеться саме Стрельчук, а батьки Стрільчук). Так колись оформили документи, так і залишилося, тож це не помилка. Останні роки 10 проживав з сім'єю в Києві.

На Майдан прийшов на початку грудня зі своїм товаришем і земляком Павлом Білоусом. Прийшли у 15 сотню у будинок Архітектора (на вулиці Бориса Грінченка), там базувалися дві сотні найбільших відчайдухів 14 та 15-та, вони дуже часто мали спільні операції.

Знаю, що Стрельчук разом з Білоусом не раз ходили в розвідку до Антимайдану, перед тим переодягалися у відповідний одяг і називали один одного під час цієї операції "тітушками". Причому Стрельчук Павло під час операції найбільше боявся, що з Білоуса на ворожій території знімуть шапку і побачать, що в нього оселедець на голові.

Позивний Стрельчука на Майдані був "Старшина", бо в такому званні він і в армії був, а також його ще називали Дядя Паша. Він завжди на Майдані опікувався всіма, особливо молодими хлопчиками, дбав про них під час операцій, щоб не робили необдуманих кроків, по декілька разів все прораховув. Дивився, щоб хлопчики були тепло одягнуті та нагодовані, завжди ділився останнім і майже ніколи не спав, все був на варті. На яких барикадах було найнебезпечніше і найгарячіше, там був він зі своїми хлопцями, які довіряли йому у цих справах навіть більше, ніж своїм сотникам.

Разом з Білоусом вони також охороняли Андрія Парубія, саме під час однієї такої вилазки "Старшина" й отримав опік ніг від гранати, які тоді «беркути» кидали людям під ноги. Але лікуватися не захотів – йому було все ніколи. І страшний кашель також на ногах переніс. Для нього Майдан на той момент став домом, який він не міг залишити через постійну небезпеку, яка загрожувала іншим. Як я вже казала, спочатку 15 сотня базувалася в Будинку Архітектора, а потім, в січні, перебралися до Будинку Профспілок і жили там (якщо я не помиляюся) на 8-му поверсі. Пізніше Павло брав участь в операціях не лише з 15-ю сотнею, а й з усіма найактивнішими майданівцями, зокрема й 20-22 січня, коли були перші вбиті, а також 18-21 лютого – він завжди був у гуці подій.

Зокрема, з січня взяв шефство над нашим наметом, що стояв біля Головоштампу (там я разом з волонтерами роздавала канапки і робила чай з імбирем, лимоном, різними спеціями і травами). Павло жартома називав його "Чайнатаун". Він і ще Володя Бондар з 14-ї сотні взяли намет під охорону і вже сліdkували за цим, поки ми були на майдані до 19 лютого, а тоді, коли все палало, ми перенесли намет на територію Михайлівського собору. Саме за ним почав стихійно утворюватися продуктовий склад, який потрібно було негайно організувати, от ми й взялися. І там утворився склад, гаряча кухня, й інформаційна точка, будиночок, де був нічліг для волонтерів і охоронців, а також стояли намети, в яких базувалися хлопці з 15-ї сотні. Все це проіснувало понад 3-ти тижні. Паша постійно перевіряв охорону, сліdkував за порядком. Завжди сліdkував за порядком біля стели пам'яті Героїв Небесної Сотні, яку ми зробили на Михайлівському. Мінняв свічки, прибирав сухі квіти, молився за хлопців і постійно картав себе, чому загинули саме вони?

Згодом, у той же час коли був великий рух на Михайлівському, Павлові запропонували приєднатися до ГШР (група швидкого реагування) "Яструб", яка базувалася в Жовтневому палаці з кінця лютого. Група разом з іншими сліdkувала за порядком на Майдані. Хлопці відловлювали диверсантів, яких потім віддавали в руки компетентним органам. Захищали Майдан від провокацій. Чимало хлопців з цієї групи з початком війни пішли першими добровольцями в "Айдар".

У зону бойових дій Павло разом з малою групою потрапив у червні і був 3 тижні на виконанні спецоперацій. Після того довго в тилу не зміг перебувати, і 12 липня вирушив добровольцем до "Айдару". Там з першої ж хвилини перебування виконував важливі операції та завдання, зокрема доставляв поранених та вбитих з передової. Завдяки його сміливості було врятовано чимало життів. Під час однієї з операцій, коли бус їхав через «зеленку», пролунав вистріл, водій не справився з керуванням, машину занесло і вона перекинулася внаслідок чого Павло зазнав травм, які згодом стали для нього смертельними. Решта троє людей в машині зазнали незначних ушкоджень. Каріна, яка була в тій машині, також розповіла, що благо, що за ними їхала наступна машина і потім одразу приїхала швидка. Пашу в притомному стані доправили до міста Щастя, там його прооперували (ребра порвали легені), після операції він ще прийшов до тями і сказав своє "Все буде добре!", але потребував ще однієї операції, бо мав розірвані судини на правій руці, тому його вертольотом доправили до Харкова, а тоді реанімобілем до шпиталю. У дорозі серце Павла декілька разів зупинялося, але його відкачували, і вже у шпиталі за 10 хвилин до 24.00 26 липня 2014 року лікарі констатували смерть. Це була субота.

У понеділок Пашу привезли до Києва, де о 22.00 відспівали у Михайлівському соборі. Це був його улюблений храм, саме Архангела Михаїла він вважав своїм охоронцем та заступником. Тоді відбулося прощання з "Старшиною" на Майдані, плакали всі, хто хоч трохи його знав, бо був надзвичайно добрим і чуйним. Провести Павла прийшли волонтери з Майдану, з Михайлівського, майданівці, побратими по операціях, хлопці з різних сотень, вояки з АТО і родина та друзі. Поховали Павла у рідному місті Кам'янець-Подільському на алеї Слави 29-го липня. Вічна пам'ять Герою!

Павло завжди мав прості відповіді на складні запитання. Його улюблені фрази, що підтримували багатьох: "Все буде добре!", "Так треба", "І так буває", "С какой целью интересуетесь" любив дуже запах бузку та черемшини, своє дозвілля любив проводити з сином Олексієм та кумом Ігорем, любив готувати та тримати все в чистоті та порядку.

З повагою та світлою пам'яттю про Павла Стрельчука, волонтер Майдану та АТО, координатор простору за Михайлівським собором, Оксана Лабунська.

Руслане, ще багато маю спогадів, але все в один лист важко вмістити. Дала Вам ще телефони людей, які можуть доповнити картину вражень про Пашу. Ще вишлю вам фото. Я думаю, що Кам'янець гідно вшанує свого Героя, зокрема у музеї. У батьків вдома є речі, з якими Павло пройшов Майдан.

Анастасія Дмитрук
студентка III курсу історичного факультету

НАСЛІДКИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ! (В. Симоненко)

Буквально ще рік тому, моя родина, та мабуть як і сотні родин України, щовечора дивлячись телевізійні новини навіть уявити собі не могли, які події відбуватимуться в нашій країні.

Зараз у світі існує кілька гарячих точок: громадянські війни бушують в Анголі, Афганістані й Югославії. Щодня багато біженців тікають із вогнищ конфлікту в сусідні країни. Є також повідомлення про терористичні акти, що були недавно в Північній Ірландії, у Чечні і на Близькому Сході: терористи підірвали кілька бомб у громадських місцях в Ізраїлі, Росії. Зараз на одну таку точку стало більше, причиною тому стало добросусідська допомога Північного сусіда.

Так, як не прикро це визнавати, але в Україні зараз *неспокійно*.

О. Довженко казав про українців, споглядаючи на їхню багатовікову боротьбу, що «цей народ не так просто знищити. Так не підкорятися і так умирати, як умирають українці, можуть лише люди високої марки. Коли я дивлюсь на їхню смерть, я завжди тремчу од жаху...».

Сотні українців поклали на алтар своє життя, аби мільйони наших співвітчизників збудилися, скинули рабське ярмо і вдихнули на повні груди... Ми відстояли своє право, свою правду і честь на Майдані, але занадто великою ціною далось нам подолання злочинного режиму корумпованої правлячої верхівки, що наче кліщ вкорінилася на нашій, Богом даній землі. Хребці зростаються... і переламаний хребет у 20-50-х рр. українського господаря потроху відновлюється. Почуття гідності, братерства, тяжіння до історичної цілісності бере гору. Погодьтеся, що відбувся перелом у свідомості пересічного українця. Національна революція 2013-2014рр. об'єднала під своїми корогами тисячі українців по всій землі. Якщо раніше, Україна асоціювалася з салом і галушками, то тепер з

вільним, неподільним народом. Вся планета сьогодні промовляє «СЛАВА УКРАЇНІ!»-«ГЕРОЯМ СЛАВА!!!»

Але яка дорога ціна..... Нема в світі тих слів, які описали б всю повноту болю людського і крику душ наших. Нема тієї тризни, яка б повноцінно б оплакала загиблих Янголів світла і волі наших. Нема тієї кари, на яку заслуговують їх вбивці. Нема сил кричати. Скільки їх мертвих впало журавлями на закривавлену бруківку розстріляного міста. Ніхто не знав, що палатимуть будинки в страшному вогні, забираючи в небуття останній крик Мучеників, що згорять разом з ними дотла...а згодом було Пекло. Ридали Михайлівські дзвони і стогнала від того плачу земля. Чорна чума в шоломах косила кулями Народ мій, який всього лиш знав, що єси Правда і Воля. І Бог відбирав у Свою Небесну Сотню найкращих. І тоді кожен розумів, що такі «нема в окопах атеїстів».

І прийшла тиша. Мертва тиша розстріляного міста, що боязко озиралося навколо себе, тримаючись чорними від кіптяви руками за криваві рани. І здійняло до неба очі, застигнувши з німим криком на кам'яних вустах. До неба, куди нечутним кроком уже відправлялась Золота Небесна Сотня, лишаяючи нам безцінний шанс будувати велику та щасливу країну. І ми маємо все для того, бо ця війна мене до скону переконала, що мій Народ – найкращий. Лише встань і йди! І я присягаюся на крові братів моїх, що не зраджу їх, не забуду їх подвиг і донесу нащадкам світлу пам'ять про них, аби жив наш народ вічно і вірив, що з нами – Бог і Україна.

Усі ми вболіваємо за нашу Україну, за її кращу долю. Проте, на жаль, ті, які мають сьогодні у своїх руках владу, не чують людей або ж удають, що нічого не сталося. Можливо, вони сповна не усвідомлюють усієї серйозності історичного моменту, який ми сьогодні переживаємо.

У Києві зібралось багато людей, які приїхали з усієї України спонтанно, за покликом серця. На Євромайдані стоїть громадянське суспільство України – не влада, не опозиція, а справді, люди, які переживають за своє майбутнє і не байдужі до майбутнього своєї держави.

Українці – це справді особливий люд, гордий, незломний як скеля, вільний і свободолубивий, як сокіл. А починалося все з листопаду-чудової пори осіннього вальсу, але для українців цей «вальс» видався занадто шаленим. Скажу чесно-закрутило! Закрутило, підняло... і тримає досі, дух наснаги, звитяги і п'янка дурманить свідомість той «огонь, що повіяв з Холодного Яру».

Важко нам сьогодні, на теренах України розвернута широкомасштабна інформаційна і як не прикро визнавати «і не тільки» війна. Московія, як престолонаступниця Радянського імперського тоталітаризму прагне не випустити зі Україну у вільне плавання, бо боїться втратити край «молочних рік і медових берегів», хоче вбити клин між українцями з різних частин України, вкорінити на Сході міф про «кровожерливих бандерівців», а на Заході-про «зрадників-москалів», бо спокон віків керується правилом «розділяй і володарюй». У такий спосіб боротьбу ж за незалежність послідовно подає у барвах бандитизму, і як вони говорять «фашизму». Нав'язана нам радянщиною приказка: «Моя хата скраю – я нікого й ніщо не знаю», абсолютно спаплюжена і позбавлена історичної

правди. Українці діти козаків, завше керувалися настановою «Моя хата скраю – першим ворога стрічаю».

Складно зараз щось прогнозувати, але я знаю напевне, що таке піднесення сили волі і міцність духу сьогоднішнього українця, повстанця, патріота так просто не зламаєш. Українці наділені надзвичайно великим даром, даром терпіння і оптимізму, віри в себе і свої сили, що його не переломить московсько-необільшовицька рука. За нами Правда, з нами – Бог і Україна!!!

ЗМІСТ

Т. Білецька, РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ ТРИВАЄ	3
В. Степанков, УРОКИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ	4
А. Філінюк, ІСТОРИЧНІ ЗМІНИ В СУСПІЛЬСТВІ УКРАЇНИ: ОСМИСЛЕННЯ ВПЛИВУ І ПЕРШИХ НАСЛІДКІВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ	9
В. Газін, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ЙОГО ВОРОГИ І ДРУЗИ	17
О. Федьков, «РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ» ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ	21
В. Нечитайло, НОВА МОСКОВСЬКА ПАРАДИГМА ЯК ІДЕОЛОГІЧНА ЗАСАДА АГРЕСІЇ	24
В. Чабанов, РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ У РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ	26
В. Гаврилюк, УКРАЇНА: ВЛАДА ТА СУСПІЛЬСТВО – НОВИЙ ФОРМАТ ВЗАЄМОВІДНОСИН	29
М. Цішковський, РОЛЬ УПЦ КП У ПОДІЯХ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ	31
Р. Йолтуховський, ВІДОБРАЖЕННЯ В ЕКСПОЗИЦІЇ І ФОНДАХ МУЗЕЮ-ЗАПОВІДНИКА ПОДІЙ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ (ЛИСТОПАД 2013 – ЛЮТИЙ 2014 рр.)	38
А. Дмитрук, НАСЛІДКИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ	42

Для нотаток

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ

**ПЕРША РІЧНИЦЯ
РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ:
ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник матеріалів круглого столу

Видання здійснене при підтримці МО партії «Рідне місто»
(голова Василь Гаврилюк)

Комп'ютерно-інформаційна лабораторія історичного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
32301, м. Кам'янець-Подільський, вул. Татарська, 14